

coup de fouet

29

2017

COUP DE fouet

The Timișoara Art Nouveau Route
La ruta modernista de Timișoara

Josep Puig i Cadafalch, 150 Years
150 anys de Josep Puig i Cadafalch

Pure Finnish Art Nouveau at Hvitträsk
Modernisme finès pur a Hvitträsk

THE ROUTE

3

The Birth of Art Nouveau in Timișoara's Architecture

Sorina Serbanescu
Associate Professor, West University of Timișoara
sorina.serbanescu@e-uvt.ro

Old Citadel on the river Timiș (*Castrum Tymes*) and capital of the historical region of Banat, Timișoara is nowadays the most important financial, university and cultural centre in south-west Romania. Documented since the thirteenth century, the city has traditionally been distinguished by its multiculturalism and dynamism. It is often dubbed "the city of premieres" for its tendency to incorporate innovations quickly. For example it was the second city in the world after New York to install electrical street lighting, in 1884. It was also among the first in Europe to introduce public transport.

The first urban plan for modernising the old fortress town of Timișoara, started by the architect Lajos Ybl in the years 1893 to 1895, was centred around the Old Town. Called the *Cetate* or "inner city", it became the city centre from which irradiated the streets, bridges over the Bega Canal and avenues linking the city's grand arteries and the main inner-city districts. To reorganise and reform the city, the Habsburg administration applied a Viennese-style urban system, the *Ringstrassenstil*. While Neo-Classical and Neo-Baroque styles predominated in the late nineteenth century, earning it the nickname "Little Vienna", the dawn of the twentieth

saw a preponderance of Wiener Secession and Magyar Szecesszió styles. Without assiduously copying either richly ornamented Art Nouveau or the geometrifying Viennese Secession, Hungarian Art Nouveau harmoniously combines historical, Neo-Classical, Neo-Baroque, Neo-Gothic and even home-grown popular elements from the Banat region. Such architectural eclecticism confers a powerful originality on Timișoara, a true jewel among European cities boasting Art Nouveau architecture.

The most relevant figure for Art Nouveau in Timișoara is László Székely (1877–1934). After training at the Budapest Architecture School and also in Italy, he became the city's chief architect in 1904, a post he would hold for two decades. Székely was highly prolific and got fully involved in the transformation of the city's urban appearance. His name is associated especially with the Corso Boulevard. Its mansions were impressive for their imposing dimensions, the richness of their ornamentation in a predominantly Art Nouveau style and the clever architectural solutions they employed. Especially striking among them is the Palatul Széchényi (1900–1914). Its composition is typical of the

Timișoara has
traditionally been
distinguished by its
multiculturalism

© Mihai Băteanu, Timișoara

The Palatul Széchényi, on Victoriei Square by the Corso Boulevard, was built in 1900–1914 following the design of László Székely
El Palau Széchényi a la plaça Victoriei al costat del passeig Corso, va ser construït els anys 1900–1914 seguint el disseny de László Székely

Detail of the interior of the Palatul Lloyd, built by Arnhold Merbl in 1910–1912 following plans by Lipót Baumhorn

Detall de l'interior del Palau Lloyd, construït per Arnhold Merbl els anys 1910–1912 seguint el projecte de Lipót Baumhorn

Els inicis del corrent Art Nouveau en l'arquitectura de la ciutat de Timișoara

Sorina Serbanescu
Professora associada, Universitat de l'Oest de Timișoara
sorina.serbanescu@e-uvt.ro

Antiga ciutatella del riu Timiș (*Castrum Tymes*) i capital de la regió històrica del Banat, Timișoara és avui el centre econòmic, universitari i cultural més important del sud-oest de Romania. Documentada des del segle XIII, la ciutat s'ha distingit tradicionalment per la seva multiculturalitat i el seu dinamisme: ha estat sovint anomenada "la ciutat de les estrenes" per la seva tendència a incorporar innovacions ràpidament –per exemple, va ser la segona ciutat del món després de Nova York a il·luminar els carrers amb energia elèctrica, el 1884, i una de les primers d'Europa a introduir el transport públic.

El primer pla urbanístic de modernització de la vella ciutatella de Timișoara, iniciat per l'arquitecte Lajos Ybl entre els anys 1893 i 1895, es va concentrar al voltant del casc antic, anomenat *ciutatella* o "ciutat interior", que va esdevenir el nus urbà del qual partien i cap al qual convergien els carrers, els ponts construïts per damunt del canal Bega i les avingudes que unien els grans eixos de la ciutat i els principals barris urbans. Per reorganitzar i reformar la ciutat, l'administració dels Habsburg va aplicar el sistema urbanístic vienès de tipus *Ringstrassenstil*. Si l'estil

classicista-neobarroc va predominar durant l'últim període del segle XIX, cosa que li va reportar el nom de *la petite Viena*, a partir de començament del segle XX van ser preponderants els estils Wiener Secession i Magyar Szecesszió, el Modernisme hongarès. Sense ser del tot tributari de l'Art Nouveau ricament ornamentat, ni tampoc de la Secession vienesa geometritzant, el Modernisme hongarès combina de manera harmònica els elements històrics, neoclàssics, neobarrocs, neogòtics, i també els autòctons d'inspiració

Timișoara s'ha distingit tradicionalment per la seva multiculturalitat

popular propis del Banat. Aquest eclecticisme arquitectònic confereix a Timișoara una poderosa originalitat, que destaca en la galeria de ciutats europees amb arquitectura Art Nouveau.

La figura més rellevant del Modernisme a Timișoara és László Székely (1877-1934), que després de formar-se a l'escola d'arquitectura de Budapest i també a Itàlia, va esdevenir arquitecte en cap de la ciutat durant dues dècades, a partir de l'any 1904. Székely va ser molt prolífic i es va implicar del tot en la transformació de l'aspecte urbanístic de la ciutat: el seu nom s'associa, especialment, a la realització de l'esplanada

Façade of the Palatul Franz Marschall, built in 1903-1904 by Martin Gemeinhardt
Façana del Palau Franz Marschall, construït els anys 1903-1904 per Martin Gemeinhardt

Pediment detail of the Palatul Széchényi
Detall del frontó del Palau Széchényi

Viennese Secession with the angle of the building crowned by a tower and symmetry created via alternating balconies of perforated ironwork and loggias topped with wide pediments. Bas-reliefs on the gables are strongly symbolist in a Neo-Classical style.

Nearby, Regina Maria Square is dominated by the Complexul Piarist, or Piarists' Complex, a school and monastery designed in 1908-1909 by architect Alexander Baumgarten and built by Arnold Merbl. László Székely was in charge of the works and co-designer of the architectural project that was executed in an Art Nouveau style. Not far away, at Number 5 Plevnei Square, we find another architectural work built from Székely's plans, the Palatul Jakob Klein. This palace is a two-storied building, situated on a corner of the square, over which project two bas-reliefs on the façade. They represent two young women, one playing the violin, the other painting. The entrance is crowned by a stained-glass panel. Those lucky enough to visit the house – which is not part of the tourist trail – will be struck by the entrance hall decorated with ornamentation in a 1900s style. Bas-reliefs on the upper level represent female silhouettes linked in a dance. We find a similar theme on the frieze of a palace in another Art Nouveau conclave in the Fabric district. This is Palatul Franz Anheuer (1900-1903), at No 7, Boulevard 3 August 1919.

Continuing on to 4 Plevnei Square, there is an emblematic building by Martin Gemeinhardt, another Timișoara architect who mainly built in Art Nouveau style, making a decisive contribution to defining the appearance of Timișoara's Elisabetin and Iosefin districts. Its buildings were appreciated by the public for their exuberant decorations showing plant and animal motifs. The building at No 4 goes by the name of Romulus Nicolin and also the House with Peacocks. The peacock – both a Uranian and axial symbol of the dual link between the sky and earthly domain, and likewise associated with the tree of life – centres the building's façade, seeming to support the roof, symbolically assimilated into the celestial sphere. On adjacent friezes are other symbolic animal representations, such as the owl, associated with wisdom and power, and the wolf, an important animal in the Romanian symbolic tradition, documented as early as the Dacian period.

Wrought-iron gate of the Casa Emmer, a 1908 work by László Székely
Tanca de ferro forjat de la Casa Emmer, una obra de 1908 de László Székely

Corso, els palaus de la qual impressionen per les seves dimensions imponents, la riquesa de les ornamentacions en un estil predominantment Art Nouveau i per l'enginy de les solucions arquitectòniques. Cal remarcar, entre aquests, el Palau Széchényi (1900-1914), la composició del qual és pròpia de la Secession vienesa per l'angle de l'edifici coronat per una torre i la simetria creada per l'alternança dels balcons amb forja perforada amb les lògies rematades amb amples frontons, els baixos relleus dels quals tenen un contingut simbolista d'evocació classicista.

Ben a prop, la plaça de la Reina Maria queda dominada pel Complexul Piarist, o Conjunt Escolapi, concebut entre 1908 i 1909 per l'arquitecte Alexander Baumgarten i construït per Arnold Merbl. László Székely va ser el responsable dels treballs i coautor del projecte arquitectònic adscrit a l'estil Art Nouveau. No gaire lluny, al número 5 de la plaça Plevnei, hi trobem una altra obra arquitectònica realitzada a partir dels plànols de Székely, el Palau Jakob Klein. És un immoble de dos pisos, situat en una cantonada de la plaça, que destaca pels dos baixos relleus de la façana, que representen dues joves, una tocant el violí i l'altra pintant. La porta està coronada per un vitrall. Si els passants tinguessin la sort de visitar la casa –que no es troba en el circuit turístic– es quedarien parats pel vestibul de l'entrada decorat amb ornamentació estil 1900 i amb baixos relleus en el registre superior, que representen siluetes femenines enllaçades en un ball. Retrobarem un tema semblant en el fris de l'edifici que pertany a un altre conjunt Art Nouveau al barri de Fabric. Es tracta del Palau Franz Anheuer (1900-1903, Bulevard 3 d'Agost de 1919, número 7).

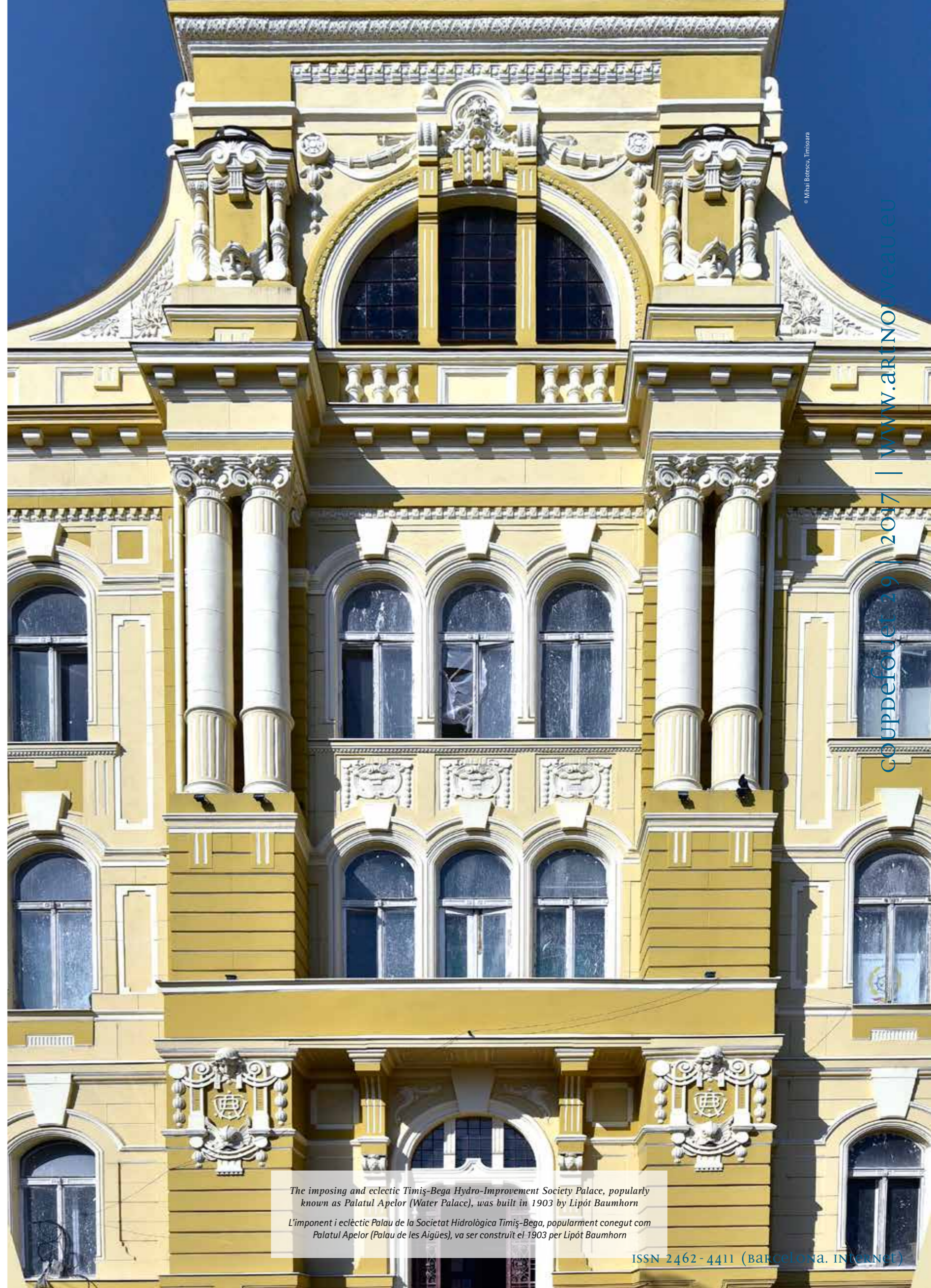
Detail of bas-relief of the Palatul Jakob Klein
Detall de baix relleu al Palau Jakob Klein

© Mihai Boteacu, Timisoara

© Mihai Boteacu, Timisoara

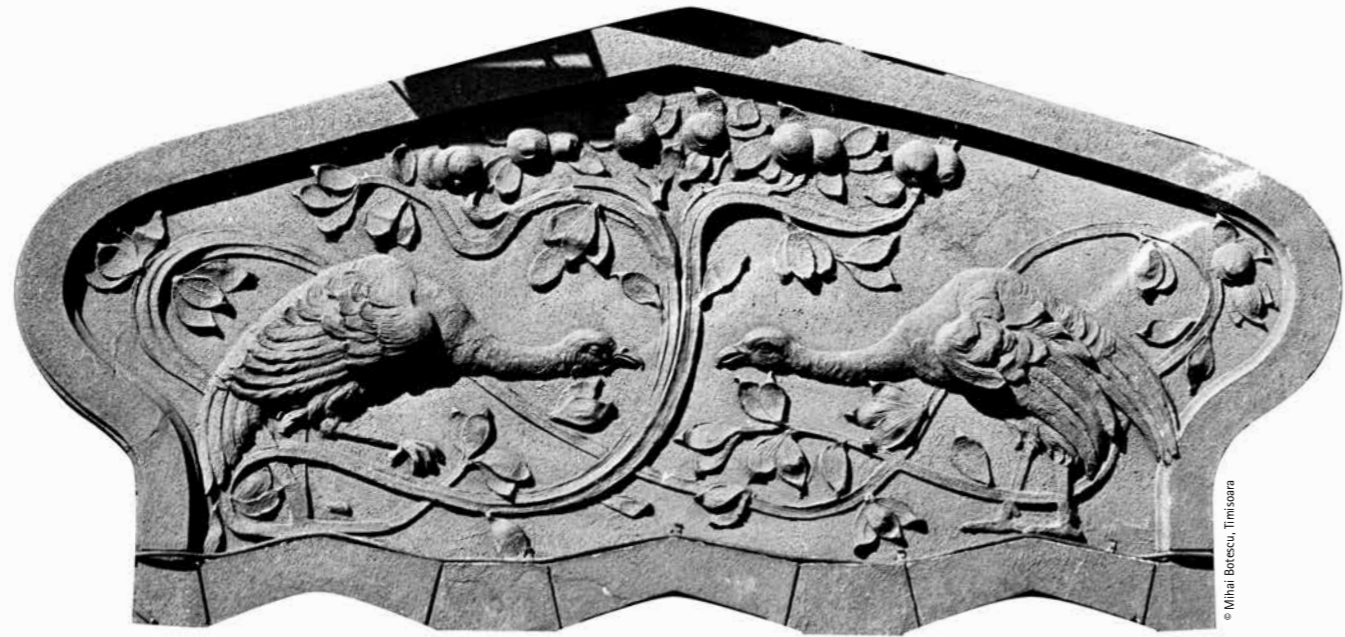
Main façade of the Piarists' Complex, designed by Alexander Baumgarten and built by Arnold Merbl and László Székely in 1908-1909
Façana principal del Conjunt Escolapi, dissenyat per Alexander Baumgarten i construït per Arnold Merbl i László Székely els anys 1908-1909

The imposing and eclectic Timiș-Bega Hydro-Improvement Society Palace, popularly known as Palatul Apelor (Water Palace), was built in 1903 by Lipót Baumhorn
L'imponent i eclèctic Palau de la Societat Hidrològica Timiș-Bega, popularment conegut com Palatul Apelor (Palau de les Aigües), va ser construït el 1903 per Lipót Baumhorn

© Mihai Boteacu, Timisoara

Detail on the façade of Casa Romulus Nicolin, also known as the House with Peacocks, designed by Martin Gemeinhardt in 1904

Detall de façana de la Casa Romulus Nicolin, també coneguda com a Casa dels Paons, dissenyada per Martin Gemeinhardt el 1904

Encara a la plaça Plevnei, al número 4 hi ha un edifici emblemàtic de Martin Gemeinhardt, un altre arquitecte de Timișoara que va edificar principalment en estil Art Nouveau i que va contribuir decisivament a definir l'aspecte dels barris Elisabetin i Iosefin de Timișoara. Els seus edificis eren apreciats pel públic per les seves decoracions exuberants amb motius vegetals i animals. La casa del número 4 és coneguda amb el nom de Casa Romulus Nicolin o Casa dels Paons. El paó –símbol urànic i axial del vincle dual entre el cel i el domini terrestre, associat també a l'arbre de la vida– centra la façana de l'edifici i sembla sostenir la teulada, assimilada simbòlicament a la volta celeste. Als frisos contigus hi trobem altres representacions d'animals simbòlics, com ara el mussol, associat a la saviesa i el poder, o el llop, un animal important en la tradició simbòlica romana i documentat ja en el període daci.

A la confluència que determina l'entrada als barris històrics Elisabetin i Iosefin s'alça el majestuós Palau Franz Marschall (passeig Splaiul Tudor Vladimirescu, 12), construït els anys 1903-1904 per Martin Gemeinhardt. L'edifici està estructurat en dues ales que s'abraquen en un pla angular format per dues lògies sobreposades, rematades per un frontó triangular i flanquejades per dues galeries suspeses. Els eixos mitjans de les dues façanes presenten dos frontons trapezoïdals circumscrits per nervisitats, arcs ogivals i arcades trilobulades d'influència neogòtica; la rica decoració modernista de la façana té com a símbols principals l'arbre de la vida, les papallones estilitzades i la rosassa. Gemeinhardt també va construir al barri Iosefin la Casa per a la Caixa d'Estalvis (1906, carrer Ghica, 1) i el Palau Gemeinhardt, antic Hotel Splendid (1911-1912).

La cantonada oposada al Palau Franz Marschall queda dominada per la silueta imponent del Palau de la Societat Hidrològica Timiș-Bega, conegut com Palatul Apelor o Palau de les Aigües, construït l'any 1903 per Lipót (o Leopold) Baumhorn (1860-1932). L'arquitectura de l'edifici és d'un Art Nouveau eclèctic, i combina elements classicistes-jònics (columnes) i neobarrocs (animals marins, petxines i caps angelicals) amb figures antropomorfs, elements estilitzats i simètrics de tipus Jugendstil. Actualment, el Palau acull a Timișoara la seu de la filial de la companyia ferroviària nacional. Deixeble dels arquitectes de l'escola de Budapest Ödön Lechner i Gyula Pártos, i format en part en l'escola

italiana, l'arquitecte Baumhorn també va construir la seu de la Comunitat Jueva (carrer Gheorghe Lazăr, 5), l'Institut d'Ensenyament per a Noies, en l'actualitat Institut Carmen Sylva (bulevard C. D. Loga, 45), l'Hotel Victoria (carrer Lucian Blaga, 3) i la Sinagoga de Fabric (1889, carrer Ion Creangă, 16). Entre els edificis més emblemàtics del Modernisme de Timișoara cal destacar el Palau Lloyd, que es troba a la cantonada dreta de la plaça Victoriei, a un extrem del passeig Corso. Va ser construït els anys 1910-1912 per Arnold Merbl a partir dels plànols de l'arquitecte Baumhorn per a la Societat Lloyd, fundada pels comerciants i els agricultors del Banat. També va ser la seu de la Lotja Agrícola i actualment és la seu del Rectorat de la Universitat Politècnica de Timișoara. A la planta baixa s'hi pot trobar encara el restaurant Lloyd. L'arquitectura és eclèctica, combinant elements clàssics i neobarrocs a les columnes i les estàtues de la part superior de la façana, amb influències importants d'Art Nouveau en l'ornamentació simètrica, la utilització simbòlica dels baixos relleus i els materials innovadors: ferro forjat, estucac, marbre, vitrall, fusta i pell.

Timișoara té moltes altres joies modernistes en el seu terme municipal. Una visita a la ciutat és font inesgotable de sorpreses! 📌

📌 www.timisoara-info.ro

Casa Emil Szilárd by László Székely (1904)

La Casa Emil Szilárd, de László Székely (1904)

Detail of façade decoration on the Apelor Palace

Detall de decoració a la façana del Palau Apelor

Skylight roof in the main hall of the Palatul Lloyd
Sostre de lluernia a la sala principal del Palau Lloyd

At the confluence of streets that enter the historical Elisabetin and Iosefin districts rises the majestic Palatul Franz Marschall (on Splaiul Tudor Vladimirescu, No 12), built in 1903–1904 by Martin Gemeinhardt. The building is structured in two wings that intersect on an angle formed of a double loggia, topped by a triangular pediment and flanked by two oriel windows. The end vertical axes of the façades each display a rib-edged trapezoidal pediment decorated with ogival and trefoil arches of a Neo-Gothic influence. The façade's rich Art Nouveau decoration takes the tree of life, stylised butterflies and Catherine windows as its main symbols. In the Iosefin district, Gemeinhardt also built the Savings Bank building (1906, Ion Ghica Street, No 1) and the Palatul Gemeinhardt, formerly the Hotel Splendid (1911–1912).

The corner facing the Palatul Franz Marschall is presided over by the imposing silhouette of the Timiș-Bega Hydro-Improvement Society Palace, known as Palatul Apelor (Water Palace) built in 1903 by Lipót (or Leopold) Baumhorn (1860–1932). The building's architecture displays an eclectic Art Nouveau, combining elements both Ionic Classical (columns) and Neo-Baroque (sea creatures, shells and angel heads), with anthropomorphic figures, stylised and symmetrical Jugendstil elements. Currently, the Palace houses the head offices in Timișoara of the national rail company.

As a disciple of the architects of the Budapest school Ödön Lechner and Gyula Pártos, and partially trained in the Italian school,

Baumhorn also built the Jewish Community Headquarters (Gheorghe Lazăr Street, No 5) and the Girls Educational Institute, now the Carmen Sylva Teaching Institute (Boulevard C. D. Loga, 45), the Hotel Victoria (Lucian Blaga Street, No 3) and the Fabric Synagogue (1889, Ion Creangă Street, No 16).

Among the most emblematic Art Nouveau buildings in Timișoara, the Palatul Lloyd is one of the most striking, sited on the right-hand corner of Victoria Square, at the end of the Corso. It was built in 1910–1912 by Arnold Merbl off Baumhorn's plans for the Lloyd Company, founded by Banat traders and farmers. It was likewise headquarters of the Agricultural Market and is currently the seat of the Rectorship of Timișoara Polytechnical University. The Lloyd Restaurant still exists on the ground floor. The architecture is eclectic, combining Neo-Classical and Neo-Baroque elements in the columns and statues in the upper section of the façade, with important Art Nouveau influences in the symmetrical ornamentation, the symbolic use of bas-reliefs and innovative materials: wrought iron, stucco, marble, stained glass, timber and leather.

Timișoara boasts many other Art Nouveau jewels within its municipal boundaries. A visit to the city is an endless source of surprises! 🇷🇴

📍 www.timisoara-info.ro

The Palatul Lloyd is an imposing feature on Victoriei Square, at one end of the Corso Boulevard
El Palau Lloyd és una fita imponent de la plaça Victoriei, en un dels extrems del passeig Corso

© Turbulet, Creative Commons

Published by – Edita
Art Nouveau European Route
Ruta Europea del Modernisme

Honorary President
Ada Colau Ballano

President
Janet Sanz i Gil

Permanent Secretariat
Ajuntament de Barcelona
Institut del Paisatge Urbà i
la Qualitat de Vida
Av. Drassanes, 6-8
08001 Barcelona

Manager – Gerent
Xavier Olivella Echevarne

Coup de fouet

The Art Nouveau European
Route magazine
La revista de la Ruta Europea
del Modernisme
Número 29, 2017
ISSN 2013-1712
Deposít legal: B-3982-2003

www.artnouveau.eu
coupDefouet@coupDefouet.eu
Tel. +34 932 562 509
Fax +34 933 178 750

Editor – Director
Lluís Bosch

Staff Senior – Redactora en cap
Inma Pascual

Editorial Staff – Equip editorial
Jordi Paris
Sònia Turon
Anabel Emilio
Pep Ferré

Contributing to this issue
Han col·laborat en aquest número

Xavier Bolao
Mihai Botescu
Mehmet Cadiroglu
Marco Cartabia
Lluís Casals
Mireia Freixa
Markku Haverinen
Nilolas Horiot
Ilari Järvinen
Giga Kiknadze
Badur Koblianidze
Nino Kordzakhia
J. Maristany
Jouni Marjamäki
Ruairidh C. Moir
P. Pascual
Sergio Ramari
R. Ramirez
Eduard Riu-Barrera
Tamar Sepiskveradze
Sorina Serbanescu
Andrea Speziali

Translation and proofreading
Traducció i correcció
Kevin Booth
Maria Lucchetti
Xavier Montoliu
Lassi Patokorpi

Design and layout
Disseny i maquetació
Projectes Garcia Valls, S.L.

Printed by – Impressió
AGPOGRAF SA

ISSN 2462-4411 (BARCELONA. INTERNET)

Contents | Sumari

THE ROUTE • LA RUTA

The Birth of Art Nouveau in Timișoara's Architecture

Els inicis del corrent Art Nouveau en l'arquitectura de la ciutat de Timișoara 2-11

POINT OF VIEW • PUNT DE VISTA

Windyhill House: Tradition and Modernity, Continuity and Evolution

La Casa Windyhill: tradició i modernitat, continuïtat i evolució 16-23

LIMELIGHT • PROTAGONISTES

Josep Puig i Cadafalch: 150 Years of a Great Architect

Josep Puig i Cadafalch, 150 anys d'un gran arquitecte 24-35

JUBILEE • ANIVERSARI

Josep Puig i Cadafalch: Beyond Architecture

Josep Puig i Cadafalch més enllà de l'arquitectura 36-41

LET'S GO OUT • SORTIM

Els Quatre Gats: The Kitchen of Catalan Art Nouveau

Els Quatre Gats, la cuina del Modernisme català 42-49

SINGULAR

The Caucasus Officers' Economic Society House in Tbilisi

L'edifici de la Societat Econòmica dels Oficials dels Caucas a Tbilisi 50-55

THE CENTRE • EL CENTRE

Hvitträsk: Essence of Finnish Art Nouveau

Hvitträsk, essència modernista de Finlàndia 56-65

FEATURING • DESTAQUEM

The Perfection of Japanese Cloisonné at LACMA

La perfecció del cloisonné japonès al LACMA 66-71

REPORT • INFORME

3rd coupDefouet International Congress on Art Nouveau

3r Congrés Internacional coupDefouet sobre Art Nouveau 72-75

ENDEAVOURS • INICIATIVES

..... 76-85

AGENDA

..... 86-87

eDITORIAL 13

Aniversaris

El 2017 ha estat un any d'importants celebracions relacionades amb el Modernisme. A Itàlia, l'Any Giuseppe Sommaruga he comportat un seguit d'exposicions i activitats diverses per commemorar un doble aniversari: els 150 anys del naixement de l'arquitecte i els 100 anys de la seva mort. Paral·lelament, a Catalunya l'Any Puig i Cadafalch ha estat ple d'actes impulsats per institucions de diversos àmbits per promoure la figura d'aquest arquitecte, historiador de l'art, arqueòleg i polític nascut 150 anys enrere. I a França, el pioner de l'Art Nouveau Hector Guimard també ha estat protagonista en ocasió del 150è aniversari del seu naixement. Aquesta celebració ha estat particularment intensa al nou centre d'interpretació de París, el Palauet Mezzara, que la dinàmica associació sense ànim de lucre Le Cercle Guimard ha inaugurat recentment.

Ara bé, si el 2017 ha estat apassionant, el 2018 anuncia un any de celebracions modernistes encara més prometedor, on prenen el protagonisme dues ciutats europees: Glasgow i Viena. En la primera, les activitats anunciades amb motiu del 150è aniversari del naixement de Charles Rennie Mackintosh són molt estimulants i haurien de contribuir a consolidar el posicionament d'aquest arquitecte i dissenyador en un lloc destacat entre els més grans artistes contemporanis. Pel que fa a Viena, es tracta d'una celebració múltiple, atès que el 2018 és el centenari de les morts de quatre artistes molt destacats: l'arquitecte Otto Wagner, els pintors Gustav Klimt i Egon Schiele, i l'artista polifacètic i dissenyador Koloman Moser. Glasgow i Viena són sens dubte les visites obligades dels amants de l'Art Nouveau per a l'any que ve, però no oblideu reservar-vos la darrera setmana de juny per assistir al 3r Congrés Internacional coupDefouet sobre Art Nouveau a Barcelona!

Post scriptum – El nostre col·lega David A. Hill va morir l'octubre de 2017. Expert en l'ensenyament de llengua anglesa, ornitòleg i botànic, músic i poeta, aquest magnífic home del Renaixement ha sigut també un expert autodidacte en l'Art Nouveau internacional i un gran col·laborador de la nostra revista. La tristesa de perdre'l no entelará la joia d'haver-lo conegut i l'orgull d'haver-nos comptat entre els seus amics.

David A. Hill, In Memoriam

Anniversaries

The year 2017 has been one of important celebrations related to Art Nouveau. In Italy, the Giuseppe Sommaruga Year has brought a string of exhibitions and other activities to commemorate a double anniversary: 150 years since the architect's birth and 100 since his death. Likewise, in Catalonia, the Puig i Cadafalch Year has been full of events staged by institutions in a wide variety of fields to promote the figure of this architect, art historian, archaeologist and politician born 150 years ago. And in France, the Art Nouveau pioneer Hector Guimard has taken the limelight, also due to the 150th anniversary of his birth. This celebration has been particularly intense at the new interpretation centre in Paris, the Hôtel Mezzara, recently opened by the dynamic Le Cercle Guimard non-profit association.

But if 2017 has been exciting, 2018 announces an even more promising year of Art Nouveau celebrations, with two European cities in the spotlight: Glasgow and Vienna. In the first case, the events already announced for the 150th anniversary of Charles Rennie Mackintosh's birth all sound promising and should help to consolidate the figure of this architect and designer among the greatest contemporary artists. As for Vienna, the celebration is manifold, since next year marks the 100th anniversary of the deaths of four very important artists: architect Otto Wagner, painters Gustav Klimt and Egon Schiele, and the multifaceted artist and designer Koloman Moser. Glasgow and Vienna are definitely Art Nouveau's go-to places next year. But do keep your calendar free in the last week of June to attend the 3rd coupDefouet International Congress on Art Nouveau in Barcelona!

In memoriam – Our colleague David A. Hill passed away in October 2017. An expert in English-language teaching, an ornithologist and botanist, a musician and poet, this formidable Renaissance man was also a self-taught expert in international Art Nouveau and an enthusiastic contributor to our magazine. The sadness of losing him will not obscure the joy of having met him and the pride of having been counted among his friends.

Agraïments especials

Mireia Bo
Anna Bru de Sala
David Cairns
Monica Candela
Jean-Baptiste Chantoiseau
Àlvaro Garcia
Harriet Gaston
Sarah Grisot

Diana Dolowell
Patrizia Dragoni
Ricardo Esteban
Sari Hakkinen
Karin Hanappel
Catherine Hinman
Helen Kendrick
Gemma Martí
Núria Miró

cDf n. 29

Victoria Paturel
Kyle del Rosario
Montse Salvadó
Sari Saresto
Enric Tomàs
Rebecca Vadnie
Chema Viejo
Silvia Vilarroya

Special thanks to

Agence Observatoire
Ajuntament de Mataró
Arxiu J. Esquirol de L'Escala
Arxiu MAC- Empúries
Col·legi d'Arquitectes de Catalunya
Els 4 Gats
Fundació Catalunya – La Pedrera
Fundació Museu Picasso, Barcelona
Fundación España-Duero, Casa Botines
Kansallismuseo Finland

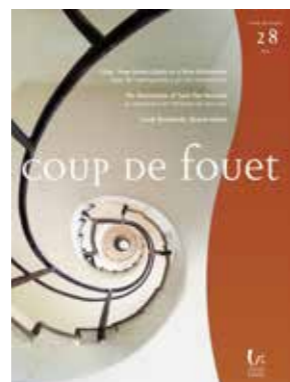
Le Cercle Guimard
Morse Museum of American Art
Museoviarato
Museu Nacional d'Art de Catalunya
Museu de Terrassa
Museum Associates LACMA
Réunion des musées nationaux
– Grand Palais
The Glasgow School of Art
The Hunterian, University of Glasgow

ISSN 2462-4411 (BARCELONA. INTERNET)

www.artnouveau.eu | 2017 | coupdefouet 29

Concurs de coberta

Cover Contest

© Ajuntament de Terrassa, Regidoria de Comerç i Turisme

Lluís Muncunill, 1905. Staircase in the tower of Masia Freixa, Terrassa

Lluís Muncunill, 1905. Escala de la torre minaret de la Masia Freixa, Terrassa

El concurs de la coberta del *coupDefouet* núm. 28 va tenir un gran nombre de participants i totes les respostes van ser correctes. De ben segur hi ha contribuït el fet que la fotografia va ser publicada en un article dedicat a l'aniversari de la Masia Freixa de Terrassa (al número 15 de *coupDefouet*, pàg. 44).

En el sorteig entre les respostes, els guanyadors han estat: primer premi per a Sílvia Villarroya, de Barcelona; segon premi per a Olga Harmsen, de Dordrecht, Holanda, i tercer premi per a Isabel Dulcet Grau, de Ripollet, Barcelona.

The cover contest for *coupDefouet* No 28 was widely participated in and all the answers were correct. It surely helped that the image had already been published in an article dedicated to the Anniversary of Masia Freixa (featured in issue No 15 of our magazine, page 44).

The draw among all the answers came up with the following winners: first prize for Sílvia Villarroya, from Barcelona; second prize for Olga Harmsen, from Dordrecht, Holland, and third prize for Isabel Grau, from Ripollet, Barcelona.

Endevineu la nostra coberta!

Participeu en el nostre concurs! Podeu identificar la imatge de la coberta d'aquest número 29 de *coupDefouet*? Endevineu-la i podreu entrar en el concurs per guanyar algun d'aquests premis:

- 1r premi: dues nits per a dues persones en un hotel de Barcelona (patrocini del Gremi d'Hotels de Barcelona) i una subscripció gratuïta d'un any a l'Art Nouveau Club
  - 2n premi: una subscripció gratuïta d'un any a l'Art Nouveau Club i un lot de llibres d'art modernista
  - 3r premi: un lot de llibres d'art modernista
- (Els premis es poden enviar com a regal a qui esculli el/la guanyador/a.)

Envieu-nos un email identificant el tipus d'obra i el nom de l'autor. Recordeu d'incloure el vostre nom, adreça postal i un telèfon de contacte.

Data límit: 1 de març de 2018

coupDefouet@coupDefouet.eu

Take part in our competition! Can you name the cover image on *coupDefouet* No 29? Guess our cover and enter the draw to win one of these prizes:

- First prize: two nights for two people in a Barcelona hotel (courtesy of the Barcelona Hotel Association), plus a one-year subscription to the Art Nouveau Club
  - Second prize: a free one-year subscription to the Art Nouveau Club plus a selection of books on Art Nouveau
  - Third prize: A selection of books on Art Nouveau
- (These prizes may be sent as a gift to whomever the winner chooses.)

In your email, you must identify the work that appears on the cover and its creator. Remember to include your name, your postal address and a phone number to contact you.

Deadline for entries: 1 March 2018

The first-place winner of the "Guess Our Cover!" Competition in *coupDefouet* No 27, Valenti Pons, during his stay in the Barcelona Hotel Hilton in November 2017

El guanyador del primer premi del concurs "Endevineu la nostra coberta!" del *coupDefouet*, 27, Valenti Pons, durant la seva estada a l'Hotel Hilton de Barcelona el novembre de 2017

The "Innocent hand" this time was that of our new colleague, Anabel Emilio

Aquest cop la "mà innocent" va ser la de la nostra nova companya Anabel Emilio

ART NOUVEAU EUROPEAN ROUTE
RUTA EUROPEA DEL MODERNISME

Presents

CDf

III art NOUVEAU
INTERNATIONAL
CONGRESS
BARCELONA 27-30 JUNE 2018

Third *coupDefouet* Art Nouveau International Congress
Call for Papers and Early Bird Registration is open until 15 January 2018!

Thematic Strands of the Congress:

The Filmed City: Art Nouveau and Cinema
Art Nouveau and Politics in the Dawn of Globalisation
Sex & Drugs & Art Nouveau
Research and Doctoral Theses in Progress

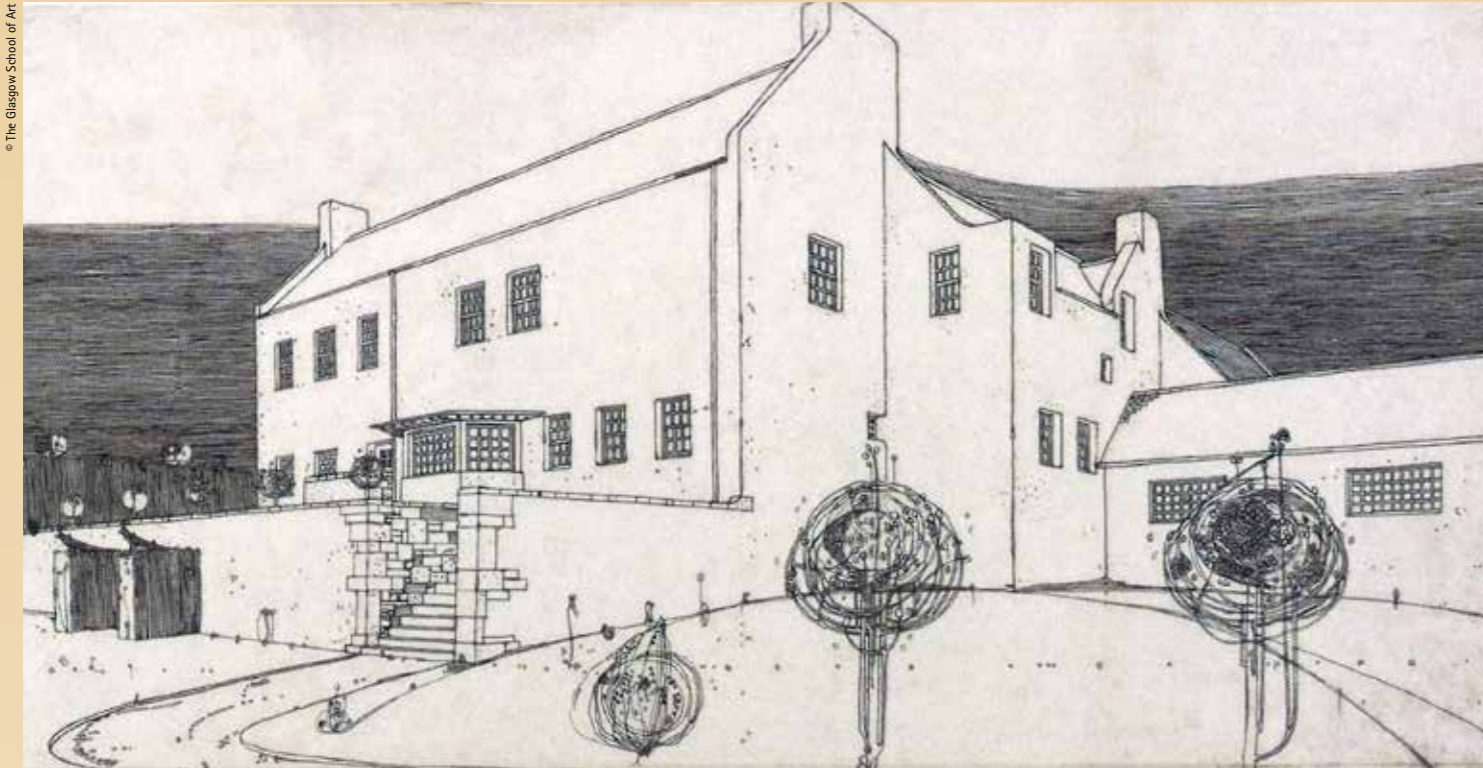
More Information at: www.artnouveau.eu

Organised by:

La Casa Windyhill tradició i modernitat, continuïtat i evolució

Drawing for Windyhill House seen from the south-west, made by Charles Rennie Mackintosh in 1900

Dibuix de la Casa Windyhill vista des del sud-oest, fet per Charles Rennie Mackintosh el 1900

Ruairidh C. Moir
Arquitecte i professor a la Universitat de Strathclyde, Glasgow
ruairidh@bard.scot

El 1901, l'arquitecte de Glasgow Charles Rennie Mackintosh va construir una casa extraordinària per a un dels pocs mecenes de la seva carrera, William Davidson. El fet que es tractés d'un client cultivat, li va possibilitar per primera vegada el control total del seu disseny. La Casa Windyhill encara es manté a Kilmacolm, un municipi a uns 25 quilòmetres de Glasgow, com el primer prototip de casa de Mackintosh, i marca un punt d'inflexió en l'evolució de la seva obra.

L'encàrrec li va arribar en una època força atrafegada per al jove Mackintosh: després d'haver completat la primera fase de la Glasgow School of Art (1897-1899), es va casar amb la seva musa, Margaret Macdonald, i el 1900 va participar en la 8a exposició de la Secession a Viena, on entraria en contacte amb Josef Hoffmann i Joseph Maria Olbrich, entre d'altres. Val a dir, però, que Windyhill era un encàrrec independent, fora del despatx de Honeyman & Keppie, on Mackintosh treballava i del qual aviat esdevindria soci. Els esbossos de Windyhill li són molt característics, si bé delaten un treball fet amb rapidesa. En un dibuix en perspectiva, hi manquen algunes llucanes, i en uns altres va anotar malament algunes elevacions, la qual cosa ha provocat nombrosos errors en les interpretacions que els historiadors n'han fet des d'aleshores. Hi ha esborralls que mostren allà on la mà de l'arquitecte va escampar tinta pel paper, si bé aquestes petites imperfeccions empal·lideixen davant l'edifici realitzat.

El terreny on s'havia de construir la casa quedava partit per un penyal rocós, de manera que la va situar en el coronament del vessant. Amb una planta en forma de L, la casa consta d'una ala principal orientada nord-sud i una ala perpendicular de servei. Com passa en molts dels dissenys de Mackintosh, situa una paret divisòria longitudinal per separar els espais de servei dels espais servits. En aquest cas organitza la funció principal a partir d'un passadís de belles proporcions, il·luminat des de l'est i des de la torre de l'escala. La seqüència d'entrada i de recorregut per la casa està curosament coreografiada. S'hi accedeix travessant un pati on destaca un estany quadrat per després fer un gir de noranta graus abans d'arribar al porxo amb terra de mosaic que precedeix el vestíbul. Aquí ens dona la benvinguda una llar de foc amb una estructura de pilars i llinda similar a la dels pilars de la porta d'entrada a la finca, que ens recorda el lloc d'on tot just venim. La torre de l'escala està orientada sobre el mateix eix que el vestíbul, amb la qual cosa es crea un flux agradable i sinuós entre els diferents nivells. L'escala presenta unes finestres emplomades llargues i verticals, especialment innovadores per a l'època, que l'inunden de llum i alhora permeten que un exquisit canelobre irradiï cap als jardins quan s'encén cada vespre. A Windyhill hi trobem ben documentada la fascinació de Mackintosh

Windyhill marca un punt d'inflexió en l'evolució de l'obra de Mackintosh

El terreny on s'havia de construir la casa quedava partit per un penyal rocós, de manera que la va situar en el coronament del vessant. Amb una planta en forma de L, la casa consta d'una ala principal orientada nord-sud i una ala perpendicular de servei. Com passa en molts dels dissenys de Mackintosh, situa una paret divisòria longitudinal per separar els espais de servei dels espais servits. En aquest cas organitza la funció principal a partir d'un passadís de belles proporcions, il·luminat des de l'est i des de la torre de l'escala. La seqüència d'entrada i de recorregut per la casa està curosament coreografiada. S'hi accedeix travessant un pati on destaca un estany quadrat per després fer un gir de noranta graus abans d'arribar al porxo amb terra de mosaic que precedeix el vestíbul. Aquí ens dona la benvinguda una llar de foc amb una estructura de pilars i llinda similar a la dels pilars de la porta d'entrada a la finca, que ens recorda el lloc d'on tot just venim. La torre de l'escala està orientada sobre el mateix eix que el vestíbul, amb la qual cosa es crea un flux agradable i sinuós entre els diferents nivells. L'escala presenta unes finestres emplomades llargues i verticals, especialment innovadores per a l'època, que l'inunden de llum i alhora permeten que un exquisit canelobre irradiï cap als jardins quan s'encén cada vespre. A Windyhill hi trobem ben documentada la fascinació de Mackintosh

Windyhill House Tradition and Modernity, Continuity and Evolution

Ruairidh C. Moir
Architect and lecturer, University of Strathclyde, Glasgow
ruairidh@bard.scot

In 1901, the Glaswegian architect Charles Rennie Mackintosh completed an extraordinary house for one of the few patrons of his career, William Davidson. Due to his enlightened client, it would be the first time he had unbridled control over the design. Windyhill House still stands in Kilmacolm, a town about 25 kilometres from Glasgow, as Mackintosh's first prototype house and marks an evolutionary point in his *oeuvre*.

This commission came at a busy time for the young Mackintosh. Having completed the first phase of the Glasgow School of Art (1897-1899) he was to marry his muse, Margaret Macdonald, as well as contribute to the eighth Secession exhibition in Vienna in 1900, bringing him into contact with Josef Hoffmann and Joseph Maria Olbrich, among others. It is curious to note, however, that Windyhill was an independent commission, not executed within the practice of Honeyman & Keppie, where Mackintosh worked and would soon become partner. The drawings of Windyhill are characteristically his own, though they exhibit signs of working quickly. Some dormers are omitted in a perspective drawing and in another set he has mislabelled some elevations, causing a stack of errors in the accounts of historians ever since. Smudged blots permanently mark where the architect's hand has dragged ink across the paper, though these minor

imperfections pale into insignificance when considering the realised building.

Encountering a site bisected by a rocky crag, he placed the house along the crown of the slope. Broadly L-shaped in plan, the house is arranged with a principal wing orientated north-south with a servant wing perpendicular to this. As in many of Mackintosh's plan typologies, he places a longitudinal spine wall to separate serving and served spaces. Here, he arranges primary function, off a handsomely proportioned hallway, lit from the east and from the adjacent stair tower. The entry sequence and

Windyhill marks an evolutionary point in Mackintosh's *oeuvre*

journey through the house is carefully choreographed. Entering through a courtyard marked by a square pond, you are made to take a series of ninety-degree turns before arriving at the mosaic-floored porch before the hall. Here, you are greeted by a fireplace featuring a post-and-lintel arrangement similar to that of the boundary gate posts, reminding you where you have come from. The stair tower is orientated on the same axis as the hall, creating a pleasurable and sinuous flow between levels. This staircase features long vertical leaded windows, particularly novel for their time, flooding the stair with light and also allowing an exquisite candelabrum to radiate to

Present-day view of Windyhill from the north-west

Windyhill avui en dia, vista des del nord-oest

The stair tower is one of the house's distinctive features
La torre de l'escala és un dels trets distintius de la casa

POINT of view¹⁹

the gardens when lit each evening. Mackintosh's fascination with natural emblems is well documented and is evident at Windyhill. The candelabrum perhaps represents "bloom", adjacent to the tapering newel post, representing the "tree of life", a recurring motif in his architecture. This is further reinforced by stained and enamelled glass used to mark thresholds along the journey. Blues are situated on the eastern axis at the perimeter of outside world and inside haven. Greens are found at boundaries of the bedrooms and adjacent to the pinks which feature in the drawing room, candelabrum and master bedroom.

Mackintosh designed furniture, fittings and stencilwork specifically for Windyhill. In the master bedroom, fine abstracted rose bushes are asymmetrically disposed on walls, coming into balance only when viewing one's reflection in the cheval mirror. Quoting from the ancient castellated architecture of Scotland, Mackintosh places a barrel vault over the bed, delineating a more sacred space. Further influences of Scottish castles are notable on the exterior where the architect uses harling (roughcast) to unify the elements of the composition into a harmonious whole. Where it was fashionable to use stone quoins, reveals and skews, here Mackintosh has none. He abuts each opening on the facades with this single material, creating a stark contrast between solid and void as well as the composition of the volumes. Although this provoked mild shock at the time, it is clear to see that Mackintosh has experimented with a vernacular construction technique in a

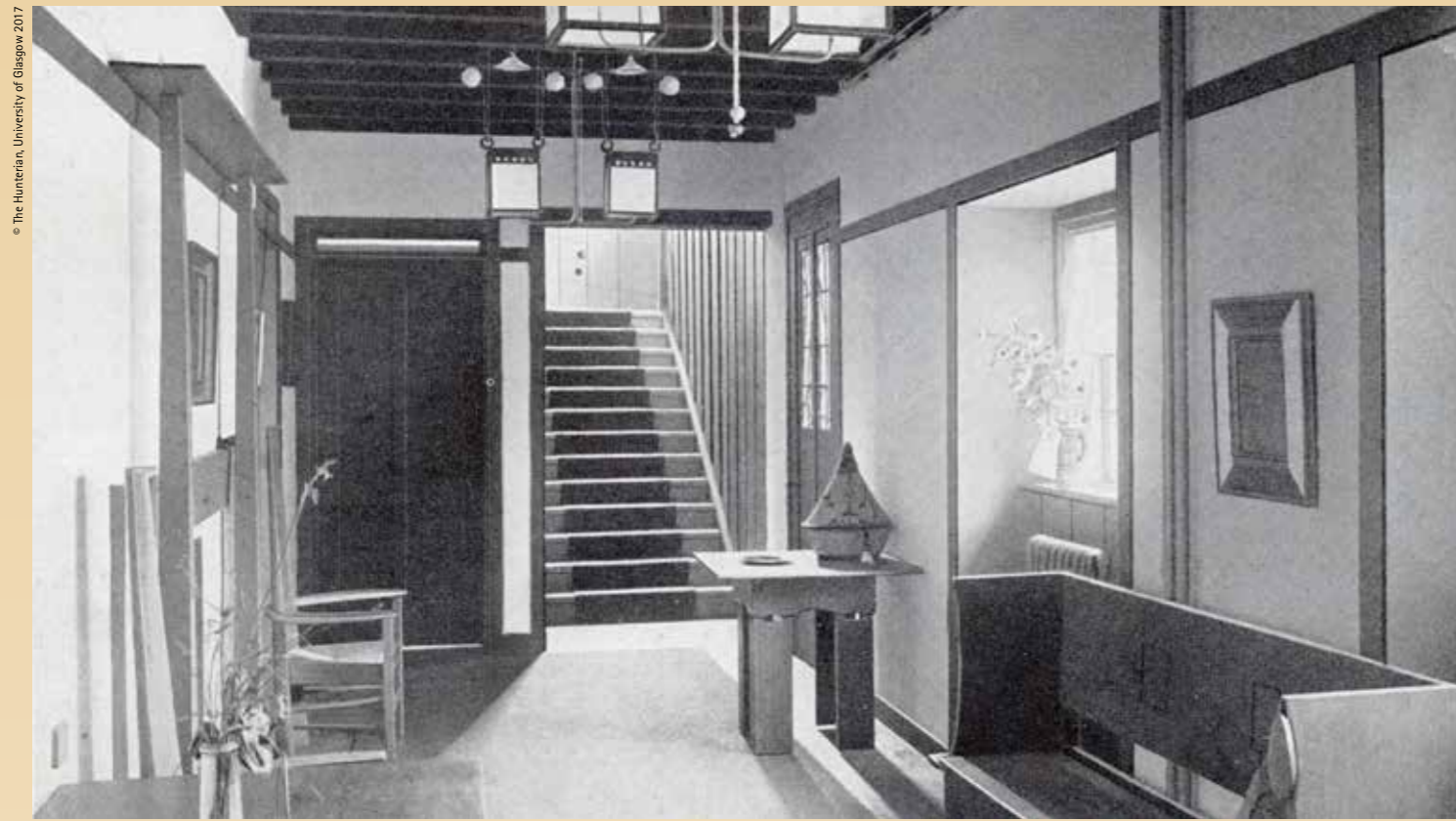
The dining room fireplace
Llar de foc del menjador

The tall windows of the stair tower gain more prominence by night
De nit, els finestrals allargassats de la torre de l'escala adquireixen més protagonisme

20 PUNT DE VISTA

Main hall of the house. Image published in the magazine *Dekorative Kunst*, No 5, 1902
Vestíbul principal de la casa. Imatge publicada a la revista *Dekorative Kunst*, núm. 5, 1902

pels motius naturals. El canelobre representa potser "la floració" al costat del pilar afilad de l'escala, que representa "l'arbre de la vida", un motiu recurrent en la seva arquitectura. Reforcen aquesta idea els vitralls lacats utilitzats per marcar els llindars al llarg del recorregut. Els blaus es troben a l'eix oest en el perímetre del món exterior i el refugi interior. Els verds, als límits dels dormitoris i adjacents als roses presents a la sala de dibuix, al canelobre i al dormitori principal.

Mackintosh va dissenyar els mobles, els equipaments i els estergits expressament per a Windyhill. A les parets del dormitori principal hi trobem bells rosers abstractes disposats de manera asimètrica, que només s'equilibren quan veiem el nostre propi reflex en el mirall basculant. Recordant l'antiga arquitectura emmerletada d'Escòcia, Mackintosh situa una volta de canó damunt el llit, que defineix un espai sagrat. També a l'exterior, on l'arquitecte utilitza guix gruixut per unificar els elements de la composició en un tot harmònic, és notable la influència dels castells escocesos. Allà on la moda dictava l'ús de pedres cantoneres, brancals i rematada del capcer, Mackintosh no va utilitzar cap d'aquests elements. Sosté cada obertura de les façanes únicament amb el guix gruixut, creant un fort contrast entre el sòlid i el buit, i l'utilitza també en la composició dels volums. Tot i que va provocar certa sorpresa en l'època, queda palès que Mackintosh va experimentar amb una tècnica constructiva vernacla d'una manera contemporània, cosa que suggereix la recerca d'una nova articulació de l'arquitectura. Dos anys abans ja havia contemplat idees similars en els dissenys mai realitzats d'un poble ideal i una casa pairal, però Windyhill seria el primer lloc on aquestes idees fructificarien.

Un estudi detallat dels esbossos mostra que Mackintosh utilitza el pla com a generador, tant en la disposició com en la jerarquia dels espais i els volums, que es manifesta després als exteriors. L'elevació meridional és especialment reeixida, malgrat la fragmentació de la natura. Aquí, una àmplia xemeneia ancora la teulada principal, i es repeteix més enllà, en l'ala del servei, en una llucana. La relació entre les dues queda reforçada per l'ús de la mateixa proporció a escala entre elles. El que pot semblar un patró atzarós i *ad hoc* en les formes i els volums elementals del finestrament, és de fet una composició molt pensada i abstracta. Durant la construcció es van produir diversos canvis respecte de l'esquema dissenyat per l'arquitecte; per exemple, es va reduir l'alçada del mirador sobre la sala de joc. I el que és més important, originàriament estava previst que l'ala del servei de l'edifici quedés un nivell per sota de la casa principal. No s'havia parat atenció a aquest canvi d'intenció fins fa poc, quan l'enginyer Tom Hay i jo mateix vam trobar grans protuberàncies de roques al sòl que n'assenyalarien una explicació plausible.

Mackintosh va visitar la casa amb freqüència al llarg dels anys. Un membre de la família recordava més tard unes vacances en què, mentre repartia regals disfressats de Pare Noel, la barba falsa se li va encendre en tocar les espelmes enceses de l'arbre. Un Davidson de reflexos ràpids va arrossegar "l'oncle Tosh" fora, fins a l'estany, i va evitar així un possible desastre! La història de la família Davidson està lligada a la de la casa. Recentment, es van descobrir les inicials "HRD" (Hamish Reid Davidson) ratllades en un vidre de la sala de joc.

POINT OF VIEW²¹

contemporary manner, suggesting a quest for a new articulation of architecture of his own making. He had previously envisaged similar ideas two years earlier with the unbuilt designs for an ideal town and country house, but Windyhill would be the first time these ideas would fully come to fruition.

Further study of drawings shows that Mackintosh is using the plan as generator in both the disposition and hierarchy of spaces and volumes, which is then manifested on the exteriors. The Southern elevation is particularly pleasing despite its fragmented nature. Here, a broad chimney anchors the main roof, which is then replicated in a dormer window further along on the servant wing. The relation between the two is reinforced by using the same proportional ratio in scale between each. What may appear as a haphazard and ad-hoc fenestration pattern on the elemental massing elements is actually a highly considered and abstract composition. Construction saw several changes to the scheme as designed by the architect, such as the bay over the play room being reduced in height. More significantly, the servant wing of the building was originally intended to be on a level lower than that of the main house. This change of intent has not received attention until recently, when engineer Tom Hay and myself found

Canted bay window in the drawing room
Finestral escairat a la sala d'estar

Decorative motifs at the entrance of the master bedroom
Motius decoratius a l'entrada de la cambra principal

© The Hunterian, University of Glasgow 2017

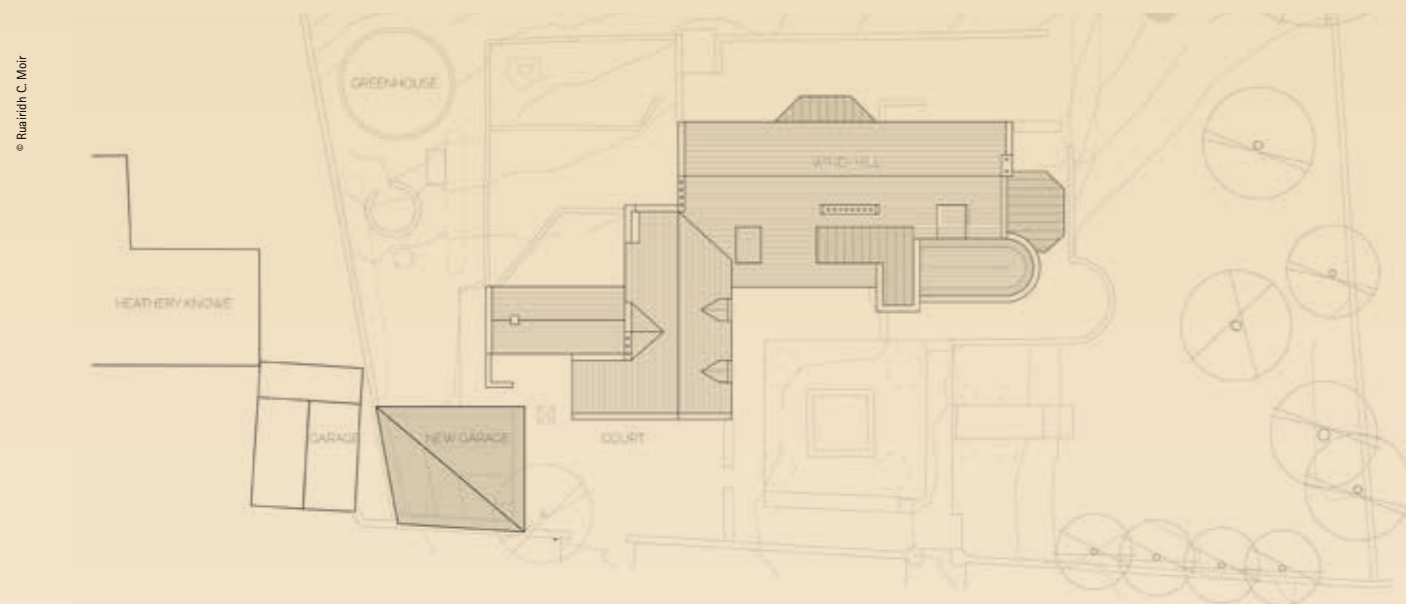
1901 image of the eastern façade, facing the street

Imatge de 1901 de la façana est, que dona al carrer

La meua estima per Windyhill augmenta per la puresa de la seva expressió, així com per la seva contribució al desenvolupament d'un arquitecte per qui sento gran admiració. Actualment està relativament menysvalorada en comparació amb The Hill House, per exemple, però a banda de la School of Art, Windyhill és l'única obra major de Mackintosh que encara s'utilitza per a la seva funció original. David Cairns, el propietari de la casa, n'ha fet restaurar el mobiliari, els elements fixos i els equipaments amb rigor acadèmic, protegint la casa per a futures generacions. El fet que sigui un espai habitat ha potenciat l'aspecte domèstic de la casa: les llars de foc encara s'encenen, encara s'hi prepara i s'hi serveix menjar, i una bella col·lecció d'art n'adorna les parets, igual que en l'època de Davidson. La influència de Cairns a Windyhill és tan important com ho va ser la de Davidson, que la va encarregar.

Per tal de mantenir la casa actualitzada d'acord amb els requisits de la vida moderna, se m'ha demanat que dissenyi un nou garatge a la cantonada sud-est, que substituirà un garatge dels volts de 1980. Aquesta feina m'ha permès iniciar un treball de recerca d'aquest edifici que va ser tan crucial en el desenvolupament d'un dels creadors més innovadors i originals d'Europa. Partint de les idees i les intencions de Mackintosh a Windyhill per crear una narrativa per al nou garatge, s'estableix un diàleg harmoniós entre la nova inserció i el teixit construït original. No cerca emular el disseny de Mackintosh, sinó més aviat dibuixar uns contrastos curosos per mitjà de la transformació i la variació en les qualitats dels materials. La idea és que aquesta nova petita construcció, pertanyent al nostre temps, refermi una obra mestra del segle XX. La història de la Windyhill de Mackintosh segueix evolucionant i madurant amb el temps.

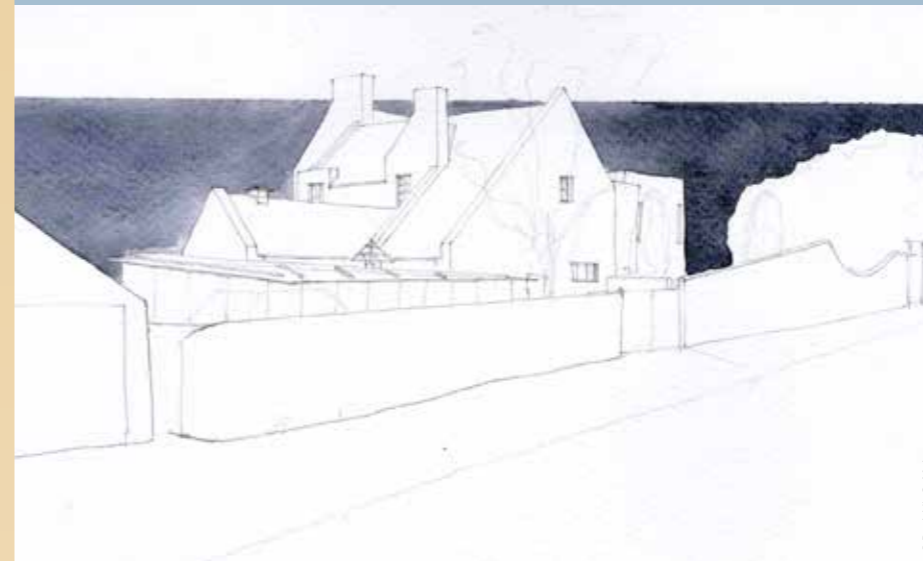
 www.bard.scot
 www.mackintosh-architecture.gla.ac.uk

© Ruairidh C. Moir

Plan of the site, with the new garage drawn (in grey) on the south-east corner, to the left of the house

Plànol actual de la finca, amb el nou garatge projectat dibuixat (en gris) al racó sud-est, a l'esquerra de la casa

POINT OF VIEW²³

© Ruairidh C. Moir

Left, drawing of the east façade as it will be seen from the street once the garage is built. To the right, wooden model of the house, seen from the same side, with the garage front and centre

© Ruairidh C. Moir

A l'esquerra, impressió dibuixada de la façana est tal i com es veurà des del carrer un cop fet el garatge. A la dreta, maqueta de fusta de la casa, vista des de la mateixa banda, amb el garatge en primer terme

large protrusions of bedrock in the solum, pointing to a plausible explanation.

Over time, Mackintosh frequently visited the house. A family member later recalled one festive season when he was delivering presents dressed as Father Christmas. Incredibly, his false beard caught fire on contact with lit candles on the tree. A quick thinking Davidson dragged "Uncle Tosh" outside and into the garden pond, averting a potential disaster! The story of the Davidson family is intertwined with the house. Recently, the initials "HRD" (Hamish Reid Davidson) were discovered scratched onto a pane of glass in the play room.

My appreciation of Windyhill is amplified by the purity of its expression as well as its contribution to the development of an architect I admire greatly. Today, it is relatively under-appreciated, when compared to the larger Hill House, for instance. Outwith the School of Art, Windyhill is the only major work by Mackintosh still used for its original function. David Cairns, the owner of the house, has had furniture, fixtures and fittings restored in an academically rigorous manner, protecting the house for future generations. The patina of human habitation has enhanced the domesticity of the house: the fires are still lit; food is still prepared and served; and a fine collection of art adorns the walls, just as in Davidson's day. The influence of Cairns on Windyhill is as significant as that of Davidson who commissioned it.

In order to keep the house up to date with the requirements of modern living, I have been appointed to design a new motor garage on the south-east corner of the site, replacing a ca. 1980s carport. This work has allowed me to commence an ongoing period of research into this building that was so crucial to the development of one of Europe's most original innovators. Drawing on the ideas and intentions of Mackintosh at Windyhill to create

a narrative for the new motor garage, a harmonious dialogue is created between the new insertion and original built fabric. It does not seek to emulate Mackintosh's design; rather, it seeks to draw careful contrasts by way of transformation and variation in material qualities. It is envisaged that this small new building will, being of our time, support a masterpiece of the twentieth century. The story of Mackintosh's Windyhill continues to evolve and mature with time.

 www.bard.scot
 www.mackintosh-architecture.gla.ac.uk

© Ruairidh C. Moir

Photomontage of the garage in the courtyard

Fotomuntatge del garatge dins el pati

Josep Puig i Cadafalch 150 anys d'un gran arquitecte

Josep Puig i Cadafalch 150 Years of a Great Architect

coupefouet 29 | 2017 | www.artnouveau.eu

coupefouet 29 | 2017 | www.artnouveau.eu

Mireia Freixa i Eduard Riu-Barrera
Comissaris de l'Any Puig i Cadafalch 2017, Barcelona
mireia.freixa@ub.edu / edriu@gencat.cat

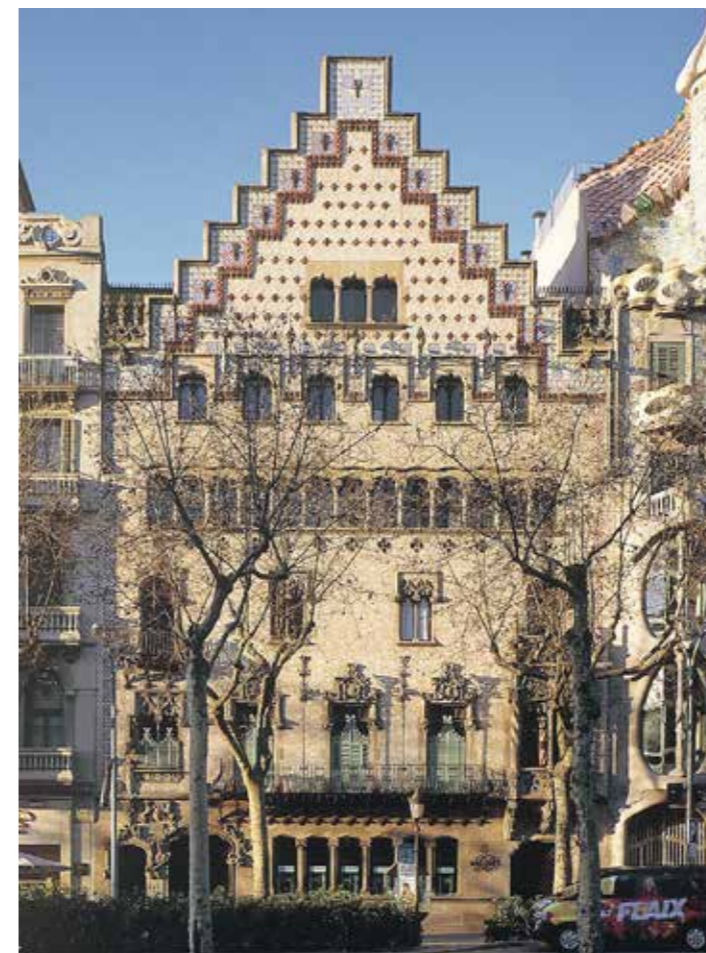
Mireia Freixa and Eduard Riu-Barrera
Curators of Puig i Cadafalch Year 2017, Barcelona
mireia.freixa@ub.edu / edriu@gencat.cat

Junta amb Antoni Gaudí i Lluís Domènech i Montaner, Josep Puig i Cadafalch (1867-1956) és considerat un dels grans de l'arquitectura modernista catalana. Però com que era disset anys més jove que Domènech i quinze més que Gaudí, Puig formava part de la "segona generació" de modernistes, els que acabaren els estudis d'arquitectura quan aquests estaven ja regularitzats i van poder gaudir d'una sòlida formació a la Universitat de Barcelona. En aquells primers anys del Modernisme –després de l'Exposició Universal de Barcelona de 1888 i fins al 1900, en què amb motiu de l'Exposició Universal de París es popularitzaren les formes sinuoses de l'Art Nouveau internacional– es produeix a Catalunya un fenomen molt particular: els sentiments nacionalistes de la societat catalana es van traduir en una revisió dels estils medievals i, quan l'eclecticisme ja estava desapareixent a la resta dels països occidentals, els arquitectes i dissenyadors recuperaven les formes estilitzades del gòtic com un estil propi o nacional. Aquest procés va anar acompanyat d'una puixant atracció pel coneixement i la recuperació dels oficis tradicionals, de manera que la col·laboració entre arquitectes, artesans i industrials de la construcció va ser extraordinàriament fructífera. Alhora, però, es produeix un profund interès per les noves tècniques constructives del segle XX, i en el cas de Puig i Cadafalch aquest interès es sumava a una formació molt completa, amb coneixements d'hidràulica, de resistència de materials i de topografia.

Puig va iniciar la carrera professional un any després de rebre el títol, el 1892, com a arquitecte municipal de la seva ciutat natal de Mataró on, entre altres projectes, va desenvolupar la nova xarxa de clavegueram. La seva primera obra pròpia, però, la va fer a Barcelona: la Casa Martí (1895-1898), que va allotjar als baixos el famós cafè Els Quatre Gats. A la Casa Martí Puig va ser fidel a aquest programa historicista neogòtic que

Detail of Casa Amatller's façade
Detall de la façana de la Casa Amatller

Casa Amatller was one of Puig i Cadafalch's first works in Barcelona (1898-1900)
La Casa Amatller, una de les primeres obres de Puig i Cadafalch a Barcelona (1898-1900)

Alongside Antoni Gaudí and Lluís Domènech i Montaner, Josep Puig i Cadafalch (1867-1956) is considered one of the *greats* of Catalan Modernist architecture. Yet being seventeen years younger than Domènech and fifteen younger than Gaudí, Puig pertained to the "second generation" of Modernistas, those who were just finishing their architectural studies while the older generation were already practising. So they were able to benefit from thorough training at the University of Barcelona. In those early years of Modernisme – following the 1888 Barcelona World's Fair and up until 1900 when the Paris Exposition Universelle popularised the lithe forms of international Art Nouveau – an exceptional phenomenon occurred in Catalonia. Nationalist feeling within Catalan society was reinterpreted as a review of Medievalist styles and, just as eclecticism was beginning to vanish from other western countries, Catalan architects and designers were recovering the stylised forms of the Gothic period as their own national style. This process was accompanied by a heightened attraction to and recovery of the traditional trades so that the collaboration between architects, artisans and industrialists working in construction was extraordinarily fruitful. Meanwhile, however, there was profound interest in the new construction techniques of the twentieth century. In the case of Puig i Cadafalch this interest became linked with comprehensive training, including knowledge of hydraulics, materials' resistance and topography.

Detail of ceiling in Casa Gari in Argentina
Detall del sostre a la Casa Gari d'Argentina

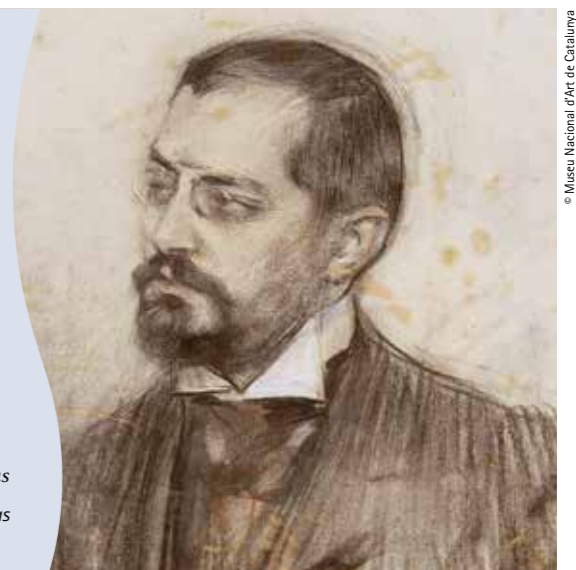
"Totes les meves obres han nascut de la mateixa font: un intent de renovar l'art gòtic (...) amb la pretensió de fer reviure son esperit, impregnat de l'art del nostre temps, amb la independència i la llibertat d'una obra nova."

Josep Puig i Cadafalch, *Memòries* (Mañé i Massot, eds. 2003)

"All my works are born out of the same source: an attempt to renovate Gothic art (...) with the goal of reviving its spirit, impregnated with the art of our times, with the independence and freedom of a new work."

Josep Puig i Cadafalch, *Memòries* (Mañé i Massot, eds. 2003)

Portrait of Josep Puig i Cadafalch in 1906, by Ramon Casas
Retrat de Josep Puig i Cadafalch l'any 1906, de Ramon Casas

26 Protagonistes

mencionàvem més amunt. Altres obres d'aquesta època responen a aquest mateix esperit compositiu, com també a un acurat treball dels elements ornamentals perfectament sincronitzats en la dinàmica de l'estructura arquitectònica: la Casa Amatller de Barcelona (1898-1900), la Casa Coll i Regàs de Mataró (1897-1898) i la Casa Garí o el Cros d'Argentona (1898-1900). Fins i tot, podríem dir que obres posteriors, com la Casa Terrades o Casa de les Punxes (1903-1905) i el Palau del Baró de Quadras (1902-1906), responen al mateix esperit.

Les aspiracions i objectius d'aquest primer Puig i Cadafalch van quedar recollits en el llibre *L'oeuvre de Puig i Cadafalch, architecte, 1896-1904: architecture, décoration, mobilier, serrurerie, carrelages* ("L'obra de Puig i Cadafalch, arquitecte, 1896-1904: arquitectura, decoració, mobiliari, serralleria, rajoles"), finançat per ell mateix i publicat en francès per l'editorial Parera de Barcelona. El llibre va ser presentat a Madrid l'abril de 1904 amb motiu de la celebració del VI Congrés Internacional d'Arquitectes, on Puig el va oferir com a present a la resta de congressistes. El llibre va prologar per un text curt signat per ell mateix i inclou fotografies, esquemes i uns esplèndids dibuixos d'arquitectura i de múltiples elements ornamentals. Ja a les primeres pàgines Puig

Illes Balears © IMPIUOV

In Argentona Puig re-designed Casa Garí and its gardens to suit the owner's social ascent

A Argentona Puig va redissenyar la Casa Garí i els seus jardins per conformar-los a l'ascens social del propietari

© GerCat - Departament de Cultura

Casa Terrades in Barcelona (1903-1905) has a fairy-tale castle air about it
La Casa Terrades a Barcelona (1903-1905) té un cert aire de castell de conte de fades

proclama l'existència d'una "escola catalana" d'arquitectura, resultat d'un treball col·lectiu de "visionaris inconscients", tècnicament avançada i coneixedora dels corrents europeus moderns.

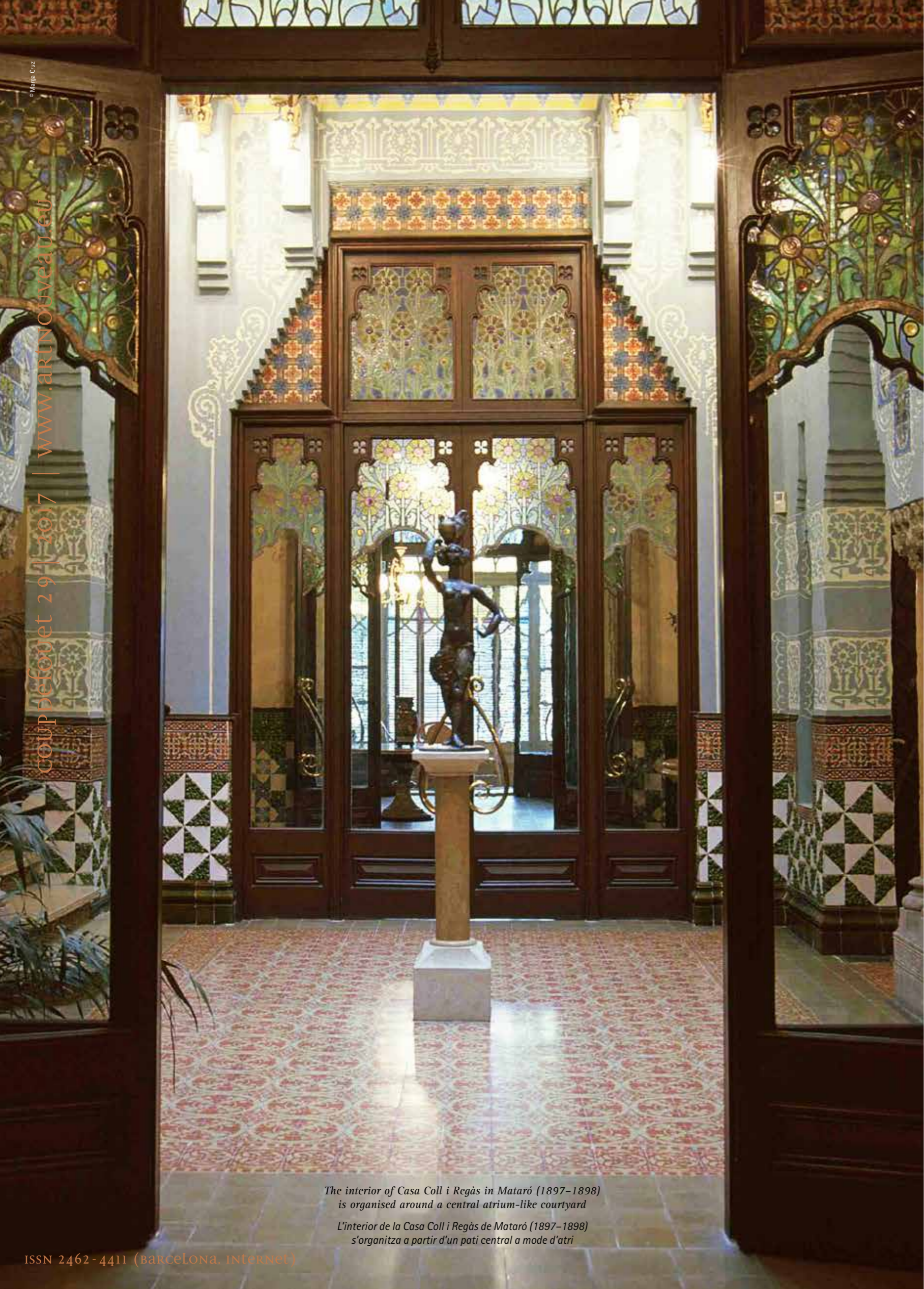
A principis del segle XX, un cop esgotades les possibilitats medievalistes i arcaïtzants del primer Modernisme, Puig no es va sentir seduït per les línies florals i sinuoses de l'Art Nouveau francòfon i va anar acostant-se gradualment a altres tendències més austeres. A la llarga, com a arquitecte, urbanista i personatge públic s'integraria plenament en el programa cultural de la modernitat neoclàssica del Noucentisme. La Casa Muntadas (1902) o la desapareguda Casa Trinxet (1902-1904) de Barcelona són testimonis de l'inici d'aquesta transició, que l'historiador i crític d'art Alexandre Cirici va anomenar "època blanca" de Puig, un període en què s'incorporen molts elements provinents del barroc català sobre façanes blanques que llueixen bells esgrafats. A mesura que la seva obra va anar evolucionant s'integrava més plenament dins dels gustos que imperaven en el Noucentisme, com l'esperit secessionista que domina la Casa Company (1911). La fase final d'aquesta evolució ha estat definida com a "racionalitat decorativa": a Barcelona podem trobar-ne exemples com la casa familiar del carrer Provença (1917), la

The entrance courtyard of Palau Baró de Quadras (1902-1906) combines a Gothic structure with an arabic decorative flair

El pati d'entrada del Palau Baró de Quadras (1902-1906) combina una estructura gòtica amb una decoració aràbitzant

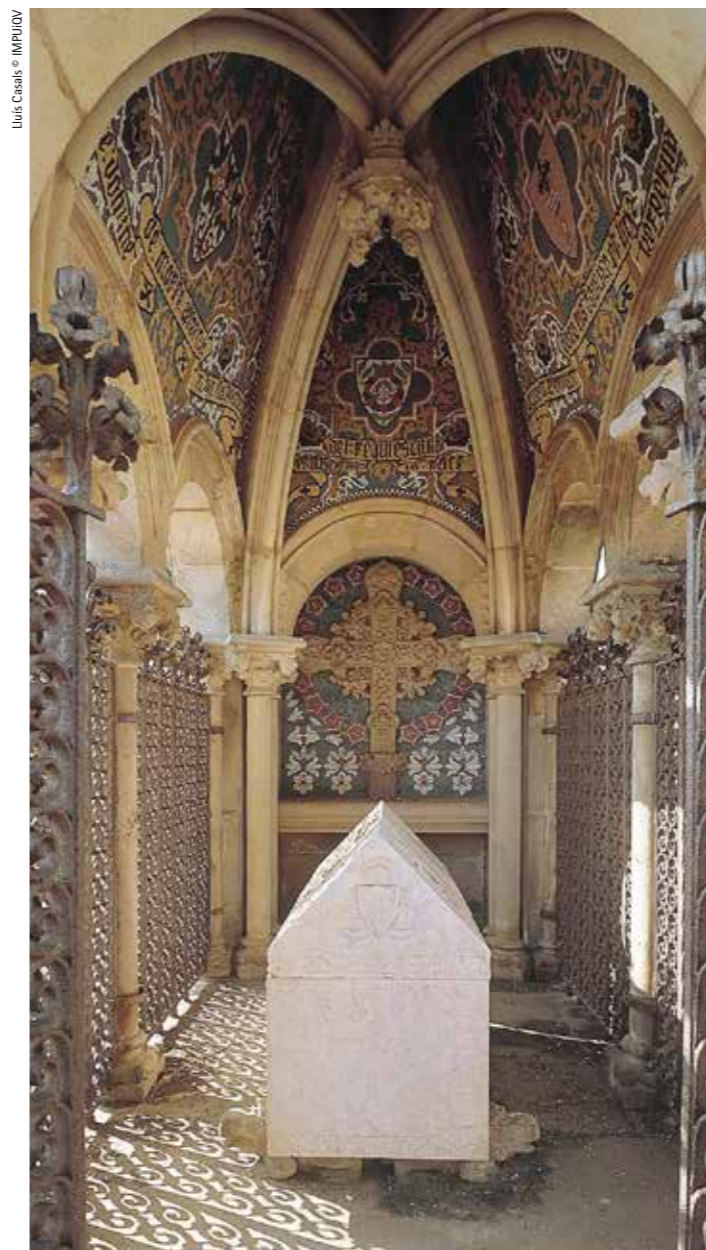

The interior of Casa Coll i Regàs in Mataró (1897–1898) is organised around a central atrium-like courtyard
L'interior de la Casa Coll i Regàs de Mataró (1897–1898) s'organitza a partir d'un pati central a mode d'atri

Puig began his professional career in 1892, a year after graduation, as a municipal architect in his native city of Mataró where, among other projects, he developed the new sewerage system. The first work that was properly his own, however, was in Barcelona: Casa Martí (1895–1898), the ground floor of which housed the famous café Els Quatre Gats. In Casa Martí, Puig was faithful to that Neo-Gothic historicist programme mentioned above. Other works from this period respond to this same compositional spirit as well as to a careful working of the ornamental elements perfectly synchronised with the dynamic of the architectural structure: Casa Amatller in Barcelona (1898–1900), Casa Coll i Regàs in Mataró (1897–1898) and Casa Gari or el Cros in Argenton (1898–1900). It could even be said that later works, like Casa

Puig i Cadafalch pertained to the “second generation” of Modernistas

Terrades (dubbed by locals the “House of Spires”, 1903–1905) and the Palau del Baró de Quadras (1902–1906) effuse the same spirit. The aspirations and objectives of this early Puig i Cadafalch work were compiled in the book *L'oeuvre de Puig i Cadafalch, architecte 1896–1904. Architecture. décoration, mobilier, serrurerie, carrelages* (“The Work of Puig i Cadafalch, Architect 1896–1904: Architecture, Decoration, Furnishings, Ironwork, Tiles”), which he financed himself and published in French through the Barcelona publishing house Parera. The book was launched in Madrid in April 1904 on the occasion of the VI International Congress of Architects, where Puig offered it as a gift to the other attendees. The book was prefaced by a short text penned by the architect, and included photographs, plans and some splendid architectural drawings and depictions of many ornamental elements. Barely into the opening pages, Puig proclaimed the existence of a “Catalan school” of architecture, the result of

The Costa i Macià pantheon (1902) in the Lloret de Mar cemetery
El Panteó Costa i Macià (1902) al cementiri de Lloret de Mar

Cover of the book Puig published to promote himself in 1904
Coberta del llibre autoeditat per Puig el 1904 per fer-se promoció

the collective effort of “unconscious visionaries”, technically advanced and knowledgeable of modern European trends. In the early twentieth century, once the Medievalist, archaising possibilities of early Modernism had been exhausted, Puig remained aloof from the floral sinuous curves of French Art Nouveau, beginning to edge towards other, more austere tendencies. Finally, as an architect, urban planner and public figure, he would plunge fully into the cultural programme of Neo-Classical modernity that Noucentisme represented. Casa Muntadas (1902) or the no-longer-extant Casa Trinxet (1902–1904) in Barcelona bear testimony to the start of this transition, which historian and art critic Alexandre Cirici christened Puig’s “white period” – a period incorporating many elements from the Catalan Baroque onto white façades that displayed beautiful sgraffiti. As his work evolved, he

30 Protagonistes

Casa Pich i Pon (1920-1921) o a la Casa Guarro (ca. 1923), mostres clares de la identificació que es produeix en aquest moment entre l'arquitecte i l'esperit dels nous temps.

L'ideari cultural de Puig en la maduresa es fa patent també en la seva idea de ciutat, que va poder desenvolupar a partir de 1901 en esdevenir regidor de l'Ajuntament de Barcelona. Enemic convençut de la quadrícula de l'Eixample de Cerdà, va promoure un concepte de ciutat monumental fonamentat en els valors de l'esperit de "bellesa pública" que imperaven en el Noucentisme. Des de l'Ajuntament, va influir en la convocatòria d'un concurs per a un pla d'ordenació de Barcelona que va guanyar Jean Jaussely i que hem d'entendre com a model de la nova racionalitat urbana. També va intervenir, a partir de 1911, en el traçat de la Via Laietana i a ell es deu el disseny de la plaça Ramon Berenguer, que deixa lliure un bon tram de la muralla romana. El 1915 va rebre l'encàrrec d'ordenació de la plaça de Catalunya, el punt central de connexió entre la ciutat vella i l'Eixample, tot i que el projecte el va acabar realitzant l'arquitecte Francesc de Paula Nebot. Però el projecte més ambiciós del Puig i Cadafalch urbanista és la seva intervenció a Montjuïc amb motiu de la projectada Exposició d'Indústries Elèctriques de 1917, que es va endarrerir i va acabar esdevenint l'Exposició Internacional de 1929. En la urbanització de la plaça d'Espanya i la falda de Montjuïc, Puig va idear

Courtyard staircase of Palau Macaya (1898-1900) in Barcelona
Escala del pati del Palau Macaya (1898-1900) a Barcelona

Lluis Coats i IMPUDOV

A splendid example of Puig's non-residential interiors is the grocer's, La Confianza, in Mataró (1894)
Un exemple esplèndid dels interiors no residencials de Puig és la botiga de queviures La Confianza de Mataró (1894)

e GenCat - Departament de Cultura

Puig i Cadafalch built this palace for the Serra family in 1903-1908. By the end of the 20th century it was the headquarters of the Barcelona Provincial Government, and in 1978 a new office building was erected behind it in the former garden

Puig i Cadafalch va construir aquest palau per a la família Serra els anys 1903-1908. A finals del segle XX va passar a ser la seu de la Diputació de Barcelona, i el 1978 es va construir un nou edifici d'oficines al darrere, on abans hi havia el jardí

e GenCat - Departament de Cultura

*Puig i Cadafalch also made several industrial buildings, the most famous among them the Codorní wineries in Sant Sadurn d'Anoia (1902–1915)
Puig i Cadafalch també va fer diversos edificis industrials, entre el quals el més famós és el de les Caves Codorní, a Sant Sadurn d'Anoia (1902–1915)*

*Casa Company in Barcelona (1911) marks an evolution of Puig's architecture to embrace a certain Secessionist taste
La Casa Company a Barcelona (1911) marca una evolució de l'arquitectura de Puig per abraçar un cert gust secessionista*

un programa ascendent delimitat per un gran edifici, el Palau Nacional, coronat per una cúpula –executada, però, segons un altre projecte– que s'ha convertit en un dels *skylines* més significatius de la ciutat de Barcelona. Les quatre columnes jòniques que simbolitzaven la bandera catalana al bell mig d'aquesta gran perspectiva van ser destruïdes per ordre de Madrid el 1928, i no han estat reconstruïdes fins al 2010.

L'activitat política de Puig va fer disminuir la seva dedicació a l'arquitectura a partir de 1917, tot i que mai abandonà del tot la professió, amb obres tan significatives com el claustre nou, el refetor o el garatge del Monestir de Montserrat (1923-1926). Després de l'esclat de la Guerra Civil el 1936, va haver de marxar a l'exili a França, on va assolir un important reconeixement com a historiador de l'art. En retornar a Espanya, el 1942, ja no va poder exercir d'arquitecte atès que el règim de Franco li havia retirat el títol, i es va dedicar a la revitalització de l'Institut d'Estudis Catalans i a escriure, fins que va morir, el desembre de 1956.

L'any 2017, coincidint amb el 150è aniversari del naixement de Josep Puig i Cadafalch, ha estat designat Any Puig i Cadafalch. Aquesta commemoració, juntament amb la possibilitat de consultar el seu ric arxiu personal dipositat recentment a l'Arxiu Nacional de Catalunya, obre noves perspectives per a la recerca i difusió del personatge. L'arquitectura de Puig dins de l'estètica del Modernisme és especialment significativa per als lectors de la revista *coupDefouet*, però no es pot entendre al marge de la seva complexa personalitat com a polític, urbanista i promotor d'infraestructures públiques, arqueòleg, historiador de l'art, excursionista..., múltiples facetes que va conrear de manera simultània al llarg de tota la seva vida, des dels primers anys d'estudiant a Mataró i Barcelona fins al seu retorn de l'exili.

www.anypuigicadafalch.cat

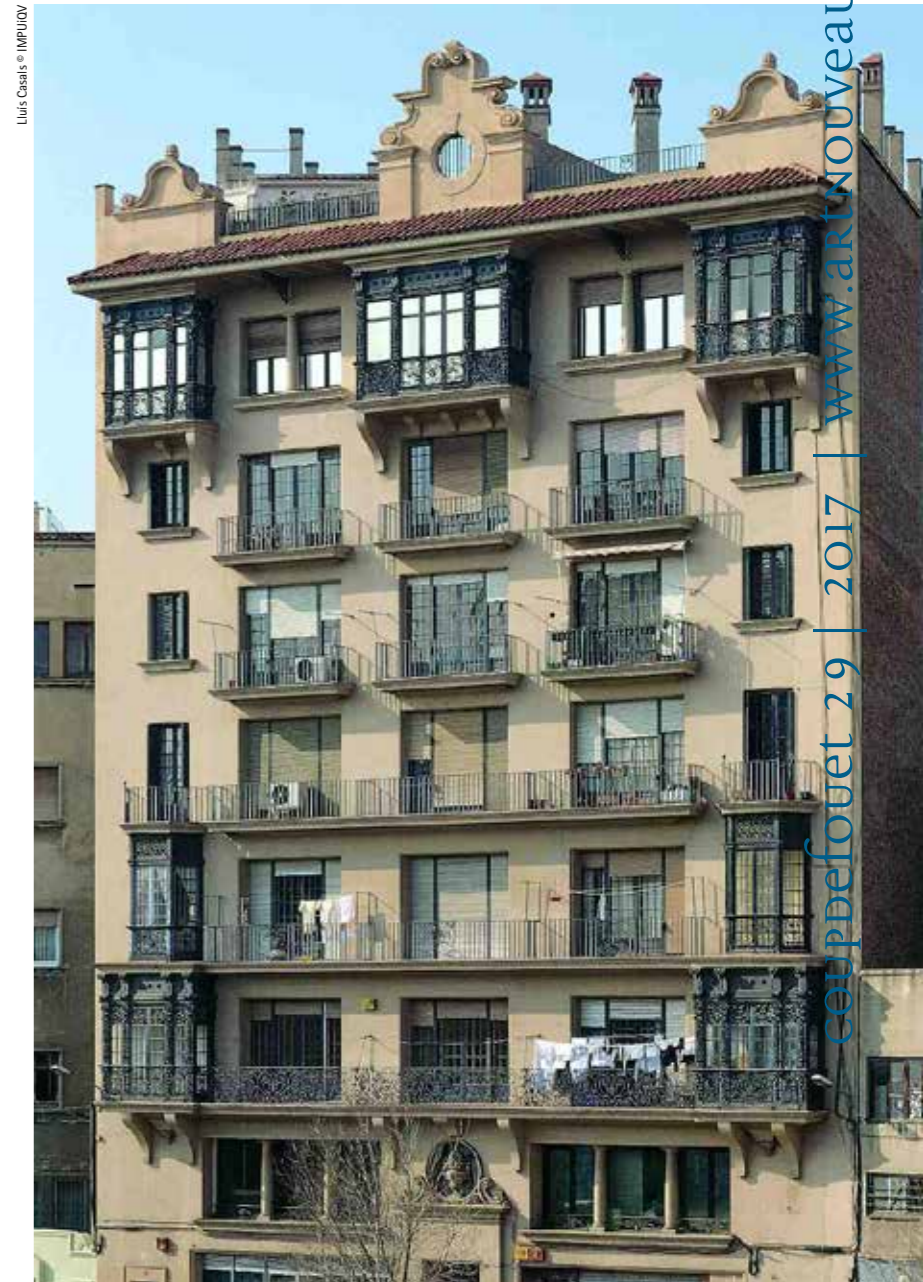
became more fully integrated into the tastes that prevailed during Noucentisme, such as the secessionist spirit that dominated in Casa Company (1911). The final phase of this evolution was defined as a “decorative rationality”: in Barcelona we can find examples such as the family residence on Provença Street (1917), Casa Pich i Pon (1920–1921) and Casa Guarro (ca. 1923), clear evidence of the way the architect identified at this stage with the spirit of the new age.

Puig's cultural mindset in maturity also became patent in his conception of the city, which he was able to develop from 1901 onwards when he became a counsellor of Barcelona City Council. He was a decided opponent of Cerdà's Eixample urban plan, instead promoting the concept of a monumental city founded on the values of the spirit of “public beauty” reigning under Noucentisme. At the City Council, he was influential in announcing a competition for an urban plan for Barcelona, won by Jean Jaussely, which can be interpreted as a model of new urban rationality. He likewise intervened, from 1911 onwards, in the route of the new Via Laietana, designing Plaça Ramon Berenguer, which left a good stretch of the old Roman wall untouched. In 1915, he received the commission to landscape Plaça de Catalunya, the central point of connection between the old city and the Eixample, even though the project was finally undertaken by the architect Francesc de Paula Nebot. Yet Puig i Cadafalch's most ambitious urban planning project was his intervention on Montjuïc for the planned Exhibition of Electrical Industries in 1917, which, after being delayed, finally become the 1929 World's Fair. When landscaping Plaça d'Espanya and

In 1917 Puig built this house for his family in Barcelona. By then he had abandoned Modernisme for the more sober neoclassic Noucentisme

El 1917 Puig va fer aquesta casa a Barcelona per a la seva família. Aleshores ja havia abandonat el Modernisme pel Noucentisme, d'un neoclassicisme més sobri

*Casa Rosa Alemany (1928) in Barcelona
La Casa Rosa Alemany (1928) a Barcelona*

the slopes of Montjuïc, Puig conceived a plan of rising spaces, defined by a large building crowned with a dome. This is the Palau Nacional – finally erected according to a separate project – which has become one of the most emblematic buildings on Barcelona's skyline. The four Ionic columns right in the middle of this sweeping perspective, symbolising the Catalan flag, were destroyed by order of Madrid in 1928, and not rebuilt until 2010.

Puig's political activity took time away from his devotion to architecture from 1917 onwards, even though he never fully abandoned the profession, with works as significant as the

Casa Pich i Pon (1920–1921) was a radically modern house, with no inner supporting walls, allowing for different distributions of space on each floor. It was also one of the first in Barcelona to have the owner's apartment at the very top
La Casa Pich i Pon (1920–1921) era una casa radicalment moderna; l'absència de murs de càrrega a l'interior permetia variar la distribució d'espais a cada planta. També va ser una de les primeres on la planta noble es va situar a l'àtic

new cloister, refectory and garage for Montserrat Monastery (1923–1926). After the outbreak of the Civil War in 1936, he was forced to go into exile in France, where he earned significant recognition as an art historian. On his return to Spain in 1942, he was unable to practise as an architect given that the Franco regime had withdrawn his qualification. So he devoted himself to revitalising the Institut d'Estudis Catalans (Institute of Catalan Studies) and to writing until he died in December 1956.

This year, 2017, which marks the 150th anniversary of Josep Puig i Cadafalch's birth, has been declared Puig i Cadafalch Year. This commemoration, along with the possibility of consulting his rich personal archive recently

deposited with the National Archive of Catalonia, opens fresh perspectives on research and dissemination of this historical figure. Puig's architecture within the aesthetic of Modernisme is especially significant for readers of the magazine *coupedefouet*. Yet his complex personality cannot be understood separately from the man as a politician, urban planner and promoter of public infrastructures. Nor as an archaeologist, art historian, rambler and many more facets that he nurtured simultaneously throughout his long life, from his early years as a student in Mataró and Barcelona until his return from exile. [↗](#)

www.anypuigicadafalch.cat

Part of Puig i Cadafalch's 1915 urban plan for Barcelona's Montjuïc Hill was recovered for the 1929 International Exhibition. The four Ionian columns which symbolise the Catalan flag, however, were demolished by order of the Spanish dictatorship of the time, and not rebuilt until 2010

Part del projecte urbanístic de Puig i Cadafalch del 1915 per a la muntanya de Montjuïc va ser recuperat per a l'Exposició Internacional de 1929. Les quatre columnes jòniques que simbolitzaven la bandera catalana, però, van ser enderrocades per ordre de la dictadura espanyola d'aleshores, i no van ser reconstruïdes fins al 2010

Josep Puig i Cadafalch més enllà de l'arquitectura

Portrait of Josep Puig i Cadafalch at work in his office, signed by himself
Retrat de Josep Puig i Cadafalch treballant al seu despatx, signat per ell mateix

Mireia Freixa i Eduard Riu-Barrera
Comissaris de l'Any Puig i Cadafalch 2017, Barcelona
mireia.freixa@ub.edu / edriu@gencat.cat

Fa uns anys un historiador molt prestigiós de l'art francès, tot fent una visita per l'Eixample de Barcelona, va preguntar al col·lega local que l'acompanyava quina era la relació entre l'arquitecte Puig i Cadafalch, autor de les obres modernistes que li estaven mostrant, i l'internacionalment famós arqueòleg i historiador de l'art medieval anomenat també Puig i Cadafalch. L'historiador francès –que potser els imaginava pare i fill– va quedar astorat quan se li va respondre que es tractava de la mateixa persona. El col·lega català va desistir de comentar-li, pensant que era impossible de fer-ho entendre a una persona no familiaritzada amb la cultura catalana, que també havia estat gran dinamitzador cultural i, sobretot, un polític de capital importància. Aquesta petita anècdota il·lustra la complexitat de la figura de Josep Puig i Cadafalch, que va transitar per àmbits tan diversos que podrien semblar, fins i tot, incompatibles.

El cert és que la figura de Puig i Cadafalch va ser reconeguda internacionalment per la seva contribució a l'arqueologia i la història de

l'art ja des de la primera publicació dels tres volums de *L'arquitectura romànica a Catalunya* entre 1909 i 1918. En canvi, no va ser fins als anys 1970 que es va començar a valorar l'aportació de Puig i Cadafalch com a arquitecte del moviment modernista, i més tard com a urbanista i arquitecte d'altres estils. Tampoc la tasca de Puig i Cadafalch en la política catalana va ser recordada i valorada fins als anys 1960, a mesura que l'oposició catalanista i democràtica al règim feixista del general Franco anava guanyant força. I a partir de 2007, la cessió del seu amplíssim arxiu personal, professional i polític a l'Arxiu Nacional de Catalunya va obrir noves perspectives de recerca i ha permès una aproximació més acurada al personatge i la possibilitat d'ampliar-ne la divulgació entre la ciutadania en ocasió del 150è aniversari del seu naixement el 1867.

La faceta de Puig i Cadafalch com a arqueòleg i historiador de l'art es va iniciar quan encara era un jove estudiant i va ajudar a fundar l'Associació Arqueològica de Mataró. Poc després, sota el guiatge de Lluís Domènech i Montaner, que havia estat un dels seus professors

Josep Puig i Cadafalch Beyond Architecture

Mireia Freixa and Eduard Riu-Barrera
Curators of Puig i Cadafalch Year 2017, Barcelona
mireia.freixa@ub.edu / edriu@gencat.cat

Several years ago, a prestigious French art historian, while making a visit of Barcelona's Eixample district, asked the local colleague accompanying him about the relationship between the architect Puig i Cadafalch, creator of the Modernista works they were showing him, and the internationally famous archaeologist and Medieval art historian who was also called Puig i Cadafalch. The French historian – who perhaps imagined they were father and son – was astonished to discover they were one and the same person. His Catalan colleague refrained from mentioning, thinking it impossible to convey to anybody unfamiliar with Catalan culture, that he had also been a great cultural promoter and, above all, a significant politician.

He navigated in such diverse worlds as might seem incompatible

This minor anecdote illustrates Josep Puig i Cadafalch's complexity, for he navigated in such diverse worlds as might seem incompatible.

The truth is Puig i Cadafalch was internationally recognised for his contribution to archaeology and art history from the very first publication of the three volumes of his *Arquitectura romànica a Catalunya* (Romanesque Architecture in Catalonia, 1909–1918). In contrast, it was not until the 1970s that Puig i Cadafalch's contributions, firstly as an architect of the Modernista movement, and later as urban planner and architect of other styles, began to be valued. Neither were Puig i Cadafalch's labours in Catalan

Monument to Puig i Cadafalch, erected in Mataró in 2002
Monument a Puig i Cadafalch, erigit l'any 2002 a Mataró

1919 view of the urban development works on Montjuïc planned by Puig, with the four Ionic columns in the centre (see page 35)
Imatge de 1919 de les obres d'urbanització de Montjuïc seguint el projecte de Puig, amb les quatre columnes jòniques al centre (vegeu pàgina 35)

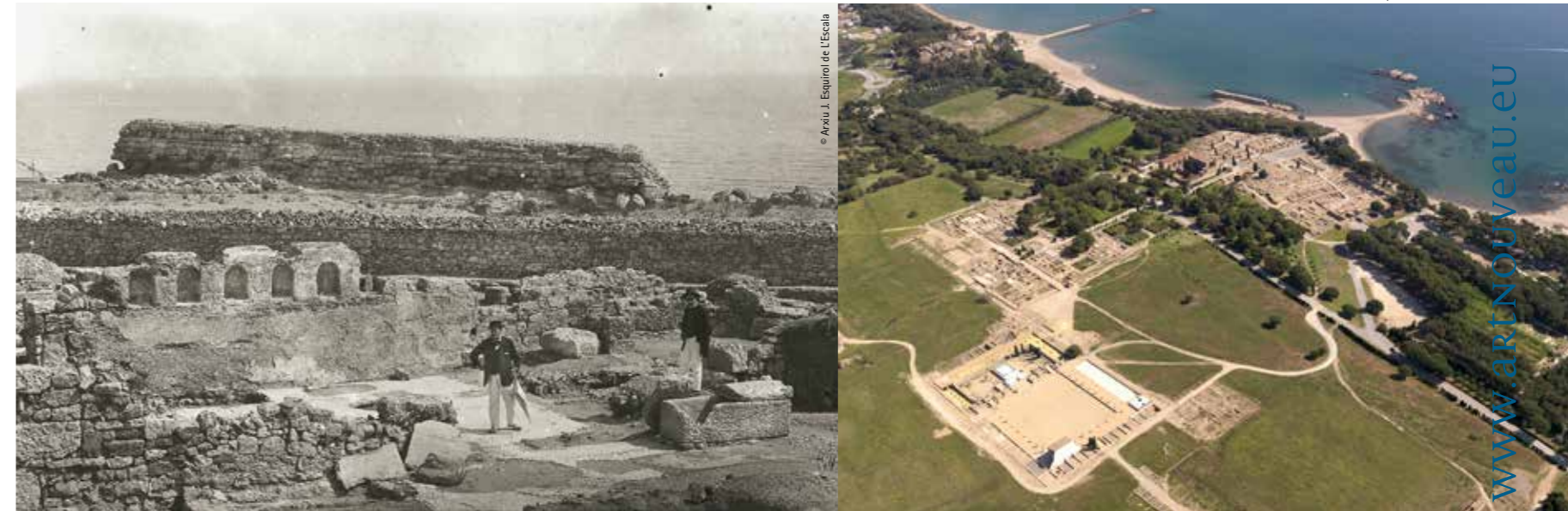
a l'Escola d'Arquitectura, va participar en la redacció dels dos volums sobre arquitectura de l'obra enciclopèdica *Historia General del Arte*, editada en vuit volums entre 1886 i 1901. Però Puig i Cadafalch va destacar sobretot en la recuperació física de monuments medievals i va ser pioner a Catalunya a emprar les excavacions com a eina essencial en l'estudi del patrimoni històric. Aquesta va ser la base de la ja mencionada obra *L'arquitectura romànica a Catalunya*, que va publicar amb la col·laboració d'Antoni de Falguera i de Josep Goday. Aquesta publicació va ser la primera a fer una sistematització de l'arquitectura romànica, a més d'una ingent recopilació de materials: va ser una vasta empresa d'estudi de l'arquitectura catalana entre l'antiguitat i l'edat mitjana, amb l'ambició de desentrellar-ne els mecanismes de creació, evolució i difusió. Més endavant, els estudis de Puig i Cadafalch en aquest camp es van ampliar a d'altres aspectes de l'art i de la cultura medievals catalans. El 1906 ja havia treballat al temple visigòtic de Sant Miquel de Terrassa, i entre 1908 i 1922 va promoure les campanyes d'excavacions de restes romanes i gregues a Empúries. Més tard va excavar també a Santa Maria i Sant Pere de Terrassa (1916-1930), al teatre romà de Tarragona (1919) i a Sant Miquel de Cuixà (1933-1934 i 1936-1937). Però les vicissituds polítiques de la República i la Guerra Civil li dificultaren poder practicar amb regularitat la seva professió d'arquitecte a partir dels anys 1930, i en endavant concentraria els seus esforços en la recerca històrica. Va impartir cursos a Harvard i va ser nomenat Doctor Honoris Causa per les universitats de la Sorbona, de Tolosa de Llenguadoc, de Friburg i per la Universitat de Barcelona, mentre continuava la seva línia de publicacions. I encara amb més de vuitanta anys va seguir treballant

en la magna edició de *L'escultura romànica a Catalunya* (1949-1954) i en *L'arquitectura cristiana preromànica a Catalunya*, que va deixar inèdita i que ara, en ocasió del seu 150è aniversari, reedita l'Institut d'Estudis Catalans.

Pel que fa a la seva tasca en la política, com molts altres intel·lectuals del moment Puig i Cadafalch es va sentir en l'obligació moral de treballar per la recuperació de la nació catalana, que al seu entendre havia estat molt castigada per l'Estat espanyol des de 1714. La recuperació de la llengua i de la cultura catalanes, del dret civil i de les institucions històriques va ser un objectiu que va compartir amb la majoria de la seva generació. Ja en els seus anys d'estudiant trobem Puig i Cadafalch dirigint el Centre Escolar Catalanista, i també va formar part de la Lliga de Catalunya, dues formacions

Va transitar per àmbits tan diversos que podrien semblar incompatibles

que acabarien per integrar-se a la Unió Catalanista. L'any 1901, la Unió va patir una profunda crisi que va culminar amb la creació d'un nou partit, la Lliga Regionalista. Puig va tenir un paper molt actiu en aquest procés i va estar tota la seva vida activa al servei d'aquest partit. Va ser regidor de Barcelona entre 1902 i 1905, participant activament en la renovació de la política de museus i en la recerca de solucions als problemes urbanístics de la ciutat, un interès que no abandonaria mai. Puig continuà la seva carrera política amb una curta presència a les Corts espanyoles entre 1907 i 1909, com a diputat de la gran coalició Solidaritat Catalana. Però el que realment va implicar-lo del tot en la política activa va ser el seu càrrec de diputat provincial entre 1913 i

Left: an image of Puig i Cadafalch at the Empuries excavations. Right: an aerial view of Empuries today. Puig's initial excavation of the Greek and Roman ruins of the ancient colony of Emporion on the Costa Brava was a significant contribution. So too was his rediscovery of four columns from the old Roman temple of Augustus, which had remained hidden for centuries within the structure of a medieval palace in Barcelona (below)

Esquerra, imatge de Puig i Cadafalch a les excavacions d'Empúries. Dreta, vista aèria d'Empúries avui en dia. L'inici de les excavacions de les restes gregues i romanes a l'antiga colònia d'Emporion, a l'Empordà, va ser una contribució important de Puig. Com ho va ser, també, la recuperació de quatre columnes del temple d'August que havien estat amagades durant segles en l'estructura d'un palau medieval de Barcelona (a baix)

politics commemorated or valued until the 1960s, as Catalan nationalist and democratic opposition to General Franco's fascist regime gained in strength. From 2007 onwards, the donation of his vast personal, professional and political archives to the National Archive of Catalonia opened new research perspectives, enabling a more tailored approach to study of the man, increasing dissemination of knowledge about him among the public on the 150th anniversary of his birth in 1867.

Puig i Cadafalch's facet as an archaeologist and art historian harks back to when he was a young student, helping to found the Mataró Archaeological Association. Shortly afterwards, under the guidance of Lluís Domènech i Montaner, who had been one of his professors at the School of Architecture, he helped write the two volumes on architecture in the encyclopaedic work *Historia General del Arte* (General History of Art, 1886-1901), published in eight volumes. Yet Puig i Cadafalch was especially active in the physical recovery of Medieval monuments. In Catalonia, he was a pioneer in using excavation as an essential tool for studying heritage. This was the basis of the aforementioned work *L'arquitectura romànica a Catalunya*, published with the collaboration of Antoni de Falguera and Josep Goday. It was the first work to order Romanesque architecture systematically, while making an exhaustive materials compilation. A vast undertaking, it analysed Catalan architecture from ancient times through to the Middle Ages, aiming to reveal the mechanisms of creation, evolution and spread. Later, Puig i Cadafalch's studies in this field extended into other aspects of Medieval Catalan art and culture. In 1906, he had worked on the Visigoth temple of Sant Miquel in Terrassa, and later promoted the archaeological digs of Roman and Greek ruins in Empúries (1908-1922). In future years, he also excavated the church of Santa Maria i Sant Pere in Terrassa (1916-1930), the Roman amphitheatre in Tarragona (1919) and Sant Miquel de Cuixà (1933-1934 and 1936-1937). But the political vicissitudes of the Second Spanish Republic and the Civil War

hindered him from practising his architectural profession with any regularity from the 1930s onwards. From then on he would focus his efforts on historical research. He taught courses at Harvard and was made *Doctor Honoris Causa* by the universities of the Sorbonne, Toulouse, Freiburg and Barcelona while continuing to publish his works. Even when over eighty years old, he continued to work on the magnum edition of *Escultura romànica a Catalunya* (Romanesque Sculpture in Catalonia, 1949-1954) and *Arquitectura*

Puig i Cadafalch's work as an art historian was crucial to the recovery of many monuments. Left: the church complex of Sant Pere in Terrassa, which Puig was the first to identify as Visigothic. Right: the Christ Pantocrator of Taüll in the Pyrenees. Puig pioneered the creation of institutions which have preserved much of Catalan Medieval art

La tasca de Puig i Cadafalch com a historiador de l'art va ser crucial per a la recuperació de molts monuments. A l'esquerra, conjunt d'esglésies de Sant Pere de Terrassa; Puig va ser el primer a identificar-lo com a visigòtic. A la dreta, el Pantocràtor de Taüll; Puig va liderar la creació de les institucions que han preservat bona part de l'art medieval català

In his urban plan for the new Via Laietana street, Puig decided to open a square to reveal part of the old Roman and Medieval walls of Barcelona

En el seu pla d'urbanització de la Via Laietana, Puig va decidir obrir una plaça per deixar a la vista part de les antigues muralles romanes i medievals de Barcelona

1917, i especialment a partir de la unió mancomunada de les quatre províncies catalanes. A la Mancomunitat de Catalunya va desenvolupar vincles molt estrets amb el president, Enric Prat de la Riba, a qui acabaria substituïnt quan aquest va morir el 1917. Puig i Cadafalch va mantenir-se en aquest càrrec fins al 1923, quan el cop d'estat del general Primo de Rivera va anul·lar el poder de la Mancomunitat. Al llarg d'aquests sis anys, Puig i Cadafalch va desenvolupar grans projectes polítics i culturals amb una profunda voluntat de modernitzar el país i una clara voluntat d'integrar tot el territori. Va crear i potenciar importants infraestructures, institucions educatives, culturals i sanitàries que van ser bàsiques per a la construcció d'un país modern, fins al punt que moltes d'aquestes institucions continuen funcionant avui en dia.

www.anypuigicadafalch.cat

Cartoon by Picarol published in the satirical magazine L'Esquella de la Torratxa in 1909, depicting the main leaders of the Catalan conservative Lliga party. Puig i Cadafalch is second from the left

Ninot de Picarol publicat a la revista satírica L'Esquella de la Torratxa el 1909 que mostra els principals líders de la Lliga, el partit conservador catalanista. Puig i Cadafalch és el segon per l'esquerra

1917 photo of the Permanent Council of the Mancomunitat (commonwealth of provinces) of Catalonia, with President Josep Puig i Cadafalch seated in the centre

Imatge de 1917 de Consell Permanent de la Mancomunitat de Catalunya, amb el president Josep Puig i Cadafalch assegut al centre

Cristiana Preromànica a Catalunya (Pre-Romanesque Christian Architecture in Catalonia), which he left unpublished – a lack now remedied by the Catalan Studies Institute (IEC) on this 150th anniversary.

Regarding his political vocation, like many other intellectuals of the period, Puig i Cadafalch felt the moral obligation to strive for recovery of the Catalan nation, which in his understanding had been severely castigated by the Spanish state since 1714. Recovery of Catalan language and culture, civil rights and the country's historical institutions was a goal he shared with most of his generation. Even in his student years, Puig i Cadafalch directed the Centre Escolar Catalanista (Catalanist Student Centre), and joined the Lliga de Catalunya (League of Catalonia) – two bodies that would merge into Unió Catalanista (Catalanist Union). In 1901, the Unió underwent a deep crisis culminating in the creation of a new party, the Lliga Regionalista (Regionalist League). Puig had a highly active role in this process and remained in the service of this party throughout his active life. He was a Barcelona City Councillor from 1902 to 1905, participating actively in the renewal of the museums policy and in finding solutions to the

city's urban planning problems, an interest he would always retain. Puig continued his political career with a short stint in the Spanish parliament (1907–1909) as MP for the broad-ranging coalition Solidaritat Catalana. Yet the role that kept him fully active in politics was as a provincial parliamentarian (1913–1917), especially after the union of the four Catalan provinces into Catalonia's Mancomunitat (Commonwealth of Provinces). Within it, he developed close links to the president, Enric Prat de la Riba, whom he eventually substituted after the latter's death in 1917. Puig i Cadafalch retained this post until General Primo de Rivera's *coup d'état* annulled the Mancomunitat's power in 1923. Over these six years, Puig i Cadafalch developed important political and cultural projects with the sincere aim of modernising the country and a firm desire to integrate Catalonia's entire territory. He created and promoted significant infrastructures, educational, cultural and health institutions which were basic for the construction of a modern country, to the point that many of these institutions remain in operation today.

www.anypuigicadafalch.cat

Els Quatre Gats la cuina del Modernisme català

Els 4 Gats
Barcelona

En el pas del segle XIX al XX Europa es desperta amb nous moviments artístics. A Catalunya, aquest moviment va tenir una dimensió social que el va fer únic i diferent dels moviments germans europeus, més centrats en els aspectes artístics. El Restaurant 4 Gats de Barcelona, fundat el 12 de juny de 1897, en va ser un dels epicentres.

Per una banda, el Restaurant 4 Gats és un exemple de la nova moda decorativa modernista, tant en el seu interior com a l'exterior. I és que la taverna està situada als baixos de la Casa Martí, la primera obra arquitectònica a Barcelona de Josep Puig i Cadafalch, un dels arquitectes més importants del Modernisme a Catalunya. L'edifici destaca pels grans finestrals ogivals amb vidrieres policromades i per la curiosa ornamentació de les finestres i del balcó. Lueix en el seu exterior escultures d'Eusebi Arnau, ferros forjats de Manuel Ballarín i, en la fornícula de la cantonada, una estàtua de sant Josep esculpida per Josep Llimona (vegeu cDf núm. 27). Finançat per Ramon Casas, que en va pagar la decoració en fusta i les làmpades d'aranya, l'interior del Restaurant 4 Gats és també un clar exemple del Modernisme i representa una festa dels sentits, plena de detalls que evidencien un nou tarannà estilístic en línia amb el que s'estava fent a altres llocs de Catalunya i Europa.

El Modernisme català és fruit de l'època en què va néixer, marcada per esdeveniments tan importants per al país com l'Exposició Universal de 1888 a Barcelona, que donà el tret de sortida a uns anys caracteritzats per una bona situació econòmica a la ciutat i per l'empenta de la burgesia catalana, interessada a desenvolupar una modernitat en què l'art i la cultura eren eines per mostrar els anhels de progrés. Aquest és el teló de

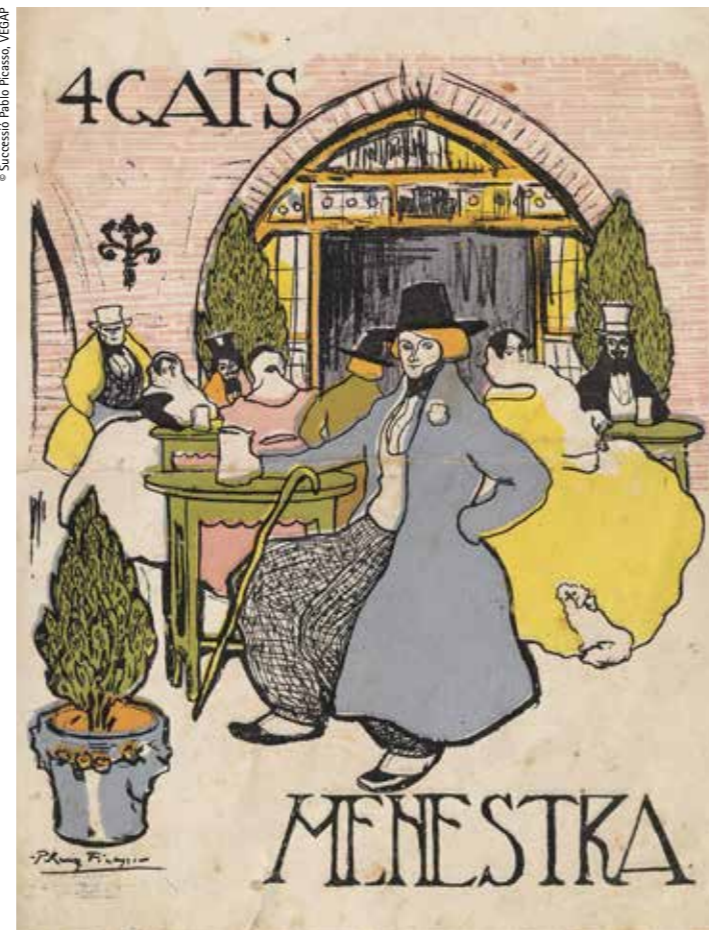
L'interior representa una festa dels sentits, plena de detalls que evidencien un nou tarannà

fons de l'any 1897, quan Pere Romeu, acabat d'arribar de París, decidí obrir un restaurant que s'assemblés al cabaret Le Chat Noir de la capital francesa, on havia treballat com a cambrer i animador. Seduït per aquest ambient, va decidir crear a Barcelona un restaurant semblant. Havia de ser com una taverna: menjar barat i música de piano. Li van donar suport econòmic alguns amics, entre els quals es compten Ramon Casas, Miquel Utrillo o Santiago Rusiñol, tots ells impulsors de la nova modernitat que arribava a Barcelona. Des de bon principi el restaurant es va convertir en lloc de reunió de molts artistes, burgesos i intel·lectuals de Catalunya i d'altres parts del món. Destaquen en aquest sentit noms com els ja

com a cambrer i animador. Seduït per aquest ambient, va decidir crear a Barcelona un restaurant semblant. Havia de ser com una taverna: menjar barat i música de piano. Li van donar suport econòmic alguns amics, entre els quals es compten Ramon Casas, Miquel Utrillo o Santiago Rusiñol, tots ells impulsors de la nova modernitat que arribava a Barcelona. Des de bon principi el restaurant es va convertir en lloc de reunió de molts artistes, burgesos i intel·lectuals de Catalunya i d'altres parts del món. Destaquen en aquest sentit noms com els ja

Entrance to the restaurant Els 4 Gats. On the right, restaurant menu cover by a young Pablo Picasso in 1900
Entrada del restaurant Els 4 Gats; a la dreta, portada del menú del restaurant de l'any 1900, obra d'un jove Pablo Picasso

Els Quatre Gats The Kitchen of Catalan Art Nouveau

The restaurant's original interior decoration has been well preserved. The famous painting Ramon Casas and Pere Romeu on a Tandem was made by Casas and hung on this wall in 1897. This is a copy; the original is nowadays in the MNAC museum

La decoració interior original del restaurant ha estat ben conservada. El famós quadre Ramon Casas i Pere Romeu en un tàndem va ser pintat per Casas i penjat en aquesta mateixa sala el 1897. Aquest és una còpia; l'original és avui al MNAC

Els Quatre Gats
Barcelona

The turn of the nineteenth to twentieth centuries is the historical moment when Europe awoke with new art movements. In Catalonia, this movement had a social dimension that made it unique, different from related European movements that were more focussed on artistic aspects. One of its epicentres was a restaurant founded in Barcelona on 12 June 1897, called "Els Quatre Gats" (literally, "the four cats" – a popular Catalan expression meaning "very few people").

For one thing, both the interior and exterior of Els Quatre Gats Restaurant are an example of the new Modernista decorative fashion. This tavern is, in fact, located on the ground floor of Casa Martí, the first architectural project in Barcelona by Josep Puig i Cadafalch, one of Catalonia's most outstanding Modernista architects. The building features broad ogival windows containing polychromatic stained glass, along with detailed ornamentation

on both windows and balconies. Its exterior boasts sculptures by Eusebi Arnau, ironwork by Manuel Ballarín and, in a corner niche, a statue of Saint Joseph sculpted by Josep Llimona (see cDf No 27). The restaurant interior of Els Quatre Gats is likewise a fine example of Modernisme. Financed by Ramon Casas, who paid for the decorative woodwork and chandeliers, the locale's interior embodies a celebration of the senses, packed with details that manifest this new stylistic mindset in line with what was being created in other parts of Catalonia and Europe.

Catalan Modernisme is a child of the period in which it was born, shaped by such significant developments for the country as

Let's go out ⁴⁵

Luis Casas - IMPULSIV

couppdefouet 29 | 2017 | www.artnouveau.eu

The building, known as Casa Martí and completed in 1896, was the first architectural work of Josep Puig i Cadafalch in Barcelona
L'edifici, conegut com a Casa Martí i acabat el 1896, va ser la primera obra arquitectònica de Josep Puig i Cadafalch a Barcelona

the 1888 Barcelona World's Fair. This event marked the start of a period when the city enjoyed a healthy economic climate. It saw the burgeoning of the Catalan bourgeoisie, keen on developing a modernity in which art and culture were tools to display their yearning for progress. This is the backdrop to the year 1897, when Pere Romeu, who had just arrived from Paris, decided to open a restaurant resembling Le Chat Noir cabaret in the French capital, where he had worked as a waiter and entertainer. Seduced by this atmosphere, he sought to create a similar restaurant in Barcelona. It should resemble a tavern: cheap food and piano music. Certain friends supported him financially in the project, among them Ramon Casas, Miquel Utrillo and Santiago Rusiñol, all enthusiastic promoters of the new modernity appearing in Barcelona. Right from the start, the restaurant became a meeting place for many artists, intellectuals and the well-to-do of Catalonia and other parts of the world. These included prestigious names such as the aforesaid Casas, Rusiñol and Utrillo, but also Pablo Picasso, Rubén Darío, Ricard Opisso, Isaac Albéniz, Enric Granados and Antoni Gaudí, among many others.

From the very first, Els Quatre Gats was striking. Barcelona newspaper *La Vanguardia* wrote of it: "Its bottles make it a

The restaurant's entrance hall, seen from inside
Vestíbul d'entrada del restaurant, vist des de l'interior

Portrait of Pere Romeu, by his friend Ramon Casas. Charcoal, pastel and ink dust on paper, ca. 1897-1899

Retrat de Pere Romeu, pel seu amic Ramon Casas. Carbonet, pastel i tinta polvoritzada sobre paper, ca. 1897-1899

couppdefouet 29 | 2017 | www.artnouveau.eu

MNAC - Public domain

© Departament de Cultura

The tile-clad display case behind the bar hails back to decorative solutions from traditional Catalan architecture
El revestiment de rajola de la prestatgeria botellera rere la barra recorda solucions decoratives de l'arquitectura catalana tradicional

anomenats Casas, Rusiñol i Utrillo, però també Pablo Picasso, Rubén Darío, Ricard Opisso, Isaac Albéniz, Enric Granados o Antoni Gaudí, entre molts altres.

El 4 Gats va sorprendre d'entrada. El diari barceloní *La Vanguardia* deia al respecte: "Per les ampolles és taverna, per les taules berenador, pels bancs posada, per l'arquitectura palau, per les panòpies sala d'armes, i pels quadres, museu". I és que els primers sis anys de vida del 4 Gats van ser tan intensos com el mateix moviment modernista. A més de les tertúlies intel·lectuals on es debatia sobre cultura i política i que es van fer famoses, Romeu hi va organitzar exposicions d'art –un jove i desconegut Picasso va fer la seva primera exposició individual en

aquest local–, banquets i espectacles diversos: de música, de ball flamenc, d'ombres xineses i de teatre. Destacaven en aquest sentit els espectacles de putxinel·lis, que es feien cada dia i que incloïen xocolata desfeta amb bescuits per als infants. El restaurant va ser també el centre d'inspiració i publicació de revistes com *Quatre Gats* (1899) i la seva successora *Pèl & Ploma* (1899-1903), i també de *Juventut*, centrada en literatura, ciència i art. Menys coneguda és la faceta esportiva del restaurant, que va acollir diverses activitats físiques de moda entre la burgesia que patrocinava l'art modernista: al local s'hi van fer competicions d'esgrima i boxa, i també una reunió d'automobilistes l'any 1902, que alguns historiadors del restaurant, com Josep Bargalló, autor del llibre *Les 7 vides de Pere*

Ramon Casas and Pere Romeu in an Automobile was painted in 1901 by Casas to replace the tandem painting on the same wall, thus symbolising the new century's modernity. Shortly afterwards, Ricard Opisso included this painting in a drawing he made of the main patrons of Els 4 Gats

Casas va pintar Ramon Casas i Pere Romeu en un automòbil per substituir el quadre del tàndem a la mateixa paret, simbolitzant així la modernitat del canvi de segle. Poc després, Ricard Opisso va incloure aquest quadre en un dibuix que va fer dels clients habituals d'Els 4 Gats

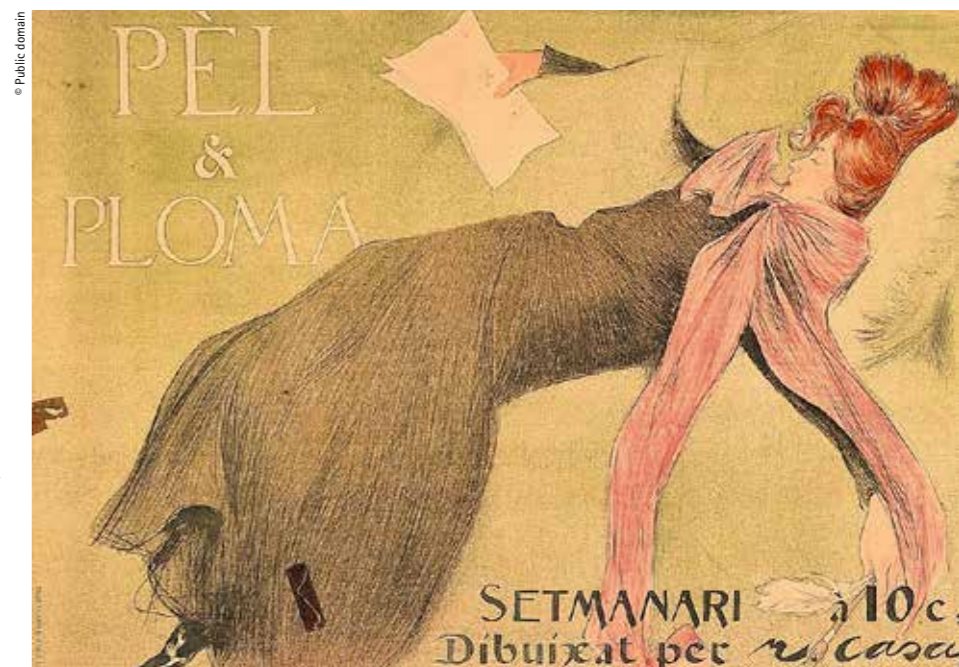

Painters Ramon Casas and Miquel Utrillo edited the publications related to the restaurant, which became popular in Barcelona. Three covers of the magazine Quatre Gats, left to right: issue No 1, February 1899, by Casas; issue No 5 by Santiago Rusiñol and issue No 9 by Xavier Gosé
Els pintors Ramon Casas i Miquel Utrillo van dirigir les publicacions relacionades amb el restaurant, que van ser populars a Barcelona. Tres portades de Quatre Gats: d'esquerra a dreta, la del núm. 1, de febrer de 1899, feta per Casas; núm. 5 per Santiago Rusiñol, i núm. 9 per Xavier Gosé

tavern; its tables, an outdoor restaurant; its benches, an inn; its architecture, a palace; its wall arrays, an armoury and its paintings, a museum". In fact, Els Quatre Gats' first six years were as intense as the Modernista movement itself. Its intellectual gatherings, where culture and politics were discussed, became famous. Romeu organised art exhibitions (a young, unknown Picasso had his debut solo show in this venue), as well as banquets and diverse entertainments, such as music, flamenco dancing, Chinese shadow puppetry and theatre. Especially popular were the puppet shows, performed every day and including hot chocolate and biscuits for the children. The restaurant also constituted a focus for inspiration and the publication of magazines such as *Quatre Gats* (1899), its successor, *Pèl i Ploma* (1899-1903), and also *Juventut*, focussed on literature, science and art. Less well-known is the restaurant's sporting aspect. It hosted a number of physical activities in vogue among the bourgeoisie who patronised Modernista art. The restaurant was a venue for fencing and boxing competitions. It held a meeting for automobile drivers in 1902. Certain historians on the restaurant, such as Josep Bargalló, the writer of *Les 7 vides de Pere Romeu* ("Pere Romeu's Seven Lives" – in Catalonia, cats are ascribed seven rather than nine lives), believe this was a forerunner to Catalonia's Royal Automobile Club.

Yet Pere Romeu was more of an idealist than a businessman, and not overly practical in running this tavern and restaurant. It seems that the prices of his food and drink were greatly reduced. Furthermore, if a patron had no money to pay for his drinks,

Romeu made nothing of it. He didn't even insist on them doing anything in return, such as washing dishes. So revenue fell day by day and more debts piled up. Added to that, even more telling was the growing success of the artistic careers of the original "four cats": Pere Romeu, Miquel Utrillo, Ramon Casas and Santiago

The magazine Quatre Gats was only published until June 1899, when it was substituted by Pèl & Ploma, which ran until 1903. Drawing by Ramon Casas for this latter publication

La revista Quatre Gats es va editar tan sols fins al juny de 1899, quan va ser substituïda per Pèl & Ploma, que va durar fins al 1903. Dibuix de Casas per a aquesta segona publicació

Representatives of 44 cities celebrated the creation of the Art Nouveau European Route in June 2000 with a dinner at Els 4 Gats
Representants de 44 ciutats van celebrar la creació de la Ruta Europea del Modernisme el juny de 2000 amb un dinar a Els 4 Gats

Romeu, veuen com un antecedent del que seria el Reial Automòbil Club de Catalunya.

Però Pere Romeu era un idealista més que no pas un home de negocis, i no va ser gaire pràctic en la gestió d'aquesta taverna-restaurant. Sembla que els preus del menjar i la beguda eren molt reduïts, i a més, si algú no tenia diners per pagar la consumició, en Romeu no ho tenia en compte, ni li demanava que fes res a canvi, com ara rentar els plats. Així, cada dia hi havia menys ingressos i s'acumulaven més deutes. A això s'hi va sumar un fet potser més transcendent, i és que les carreres artístiques dels "4 Gats" originals –Pere Romeu, Miquel Utrillo, Ramon Casas i Santiago Rusiñol– s'havien anat desenvolupant amb bastant èxit i amb el temps cada cop van anar tenint menys interès pel funcionament del restaurant, i encara menys pel negoci. Un dia de juny del 1903, de sobte i sense avis previ, la persiana del 4 Gats es va deixar d'obrir, un tancament que va sorprendre els barcelonins.

El 1903 el local va convertir-se en la seu del Cercle de Sant Lluc (vegeu cDf núm. 26) fins que l'esclat de la Guerra Civil espanyola el 1936 va obligar a clausurar-lo. Després de diverses dècades de vicissituds, a finals dels anys 1970 tres empresaris del ram de la gastronomia es van associar per tornar a obrir les portes del restaurant, amb noves propostes

per a l'ambient cultural barceloní. A partir de l'any 1989 l'empresari Josep M. Ferré va començar a dirigir el restaurant, i un parell d'anys més tard la Casa Martí sencera va ser restaurada per iniciativa de l'Institut Municipal del Paisatge Urbà, en el marc de la campanya "Barcelona, posa't guapa".

Avui en dia el restaurant funciona a ple rendiment, i l'establiment el visiten personalitats de tots els àmbits: a més de grups d'amics o famílies de Barcelona i de turistes amb inquietuds culturals, s'hi poden trobar també artistes, bohemis i amants de les arts que, tal i com van fer els impulsors en l'època del Modernisme, seuen a taula per debatre sobre art, cultura i la vida en general. Enguany, el Restaurant 4 Gats celebra el seu 120è aniversari amb una programació que ret homenatge a l'activitat dels fundadors de l'establiment en els seus primers anys sota el lideratge de Pere Romeu i que també aprofita la coincidència amb el 150è aniversari de l'arquitecte de la Casa Martí, Josep Puig i Cadafalch. Les celebracions de l'aniversari inclouen activitats culturals, artístiques, literàries i gastronòmiques.

 www.4gats.com

Rusiñol. Over time, they displayed less interest in the running of the restaurant, or even in the business. One day in June 1903, abruptly, with no prior notice, the roller door of Els Quatre Gats stayed shut, a shocking closure to Barcelona residents.

In 1903, the locale became the headquarters of the Cercle de Sant Lluc (Artistic Circle of Saint Luke, see *cDf No 26*) until with the outbreak of the Spanish Civil War in 1936 it was forced to close. After several decades of changing fortunes, three businessmen in the food and beverage sector came together in the late 1970s to relaunch the restaurant, offering new initiatives to Barcelona's cultural sphere. In 1989, businessman Josep Maria Ferré took over the restaurant. A couple of years later, the whole Casa Martí building was restored on the initiative of the Institut Municipal del Paisatge Urbà (Urban Landscape Institute), within the framework of the "Barcelona, posa't guapa" (Barcelona, Get Pretty) campaign.

Nowadays, the restaurant operates at full steam and the establishment welcomes visitors from all walks of life. As well as groups of friends or family from Barcelona, and visitors to the city who are keen on culture, one can meet artists, Bohemians and arts lovers who, as did its promoters in Art Nouveau times, sit discussing art, culture and life in general. This year, Els Quatre Gats Restaurant is celebrating its 120th anniversary with a programme that pays homage to the activity of the establishment's founders during its early years under Pere Romeu's management. It likewise coincides with the 150th anniversary of the birth of Casa Martí's architect, Josep Puig i Cadafalch. The anniversary celebrations include cultural, artistic, literary and culinary activities.

 www.4gats.com

Sketch by Opisso showing Picasso and Romeu at the entrance of the restaurant, ca. 1899

Dibuix d'Opisso, amb Picasso i Romeu a l'entrada del restaurant, ca. 1899

Present-day staff of the restaurant, accompanied by an actor impersonating founder Pere Romeu, on the celebration of its 120 years in June 2017

El personal actual del restaurant, acompanyat d'un actor que feia de Pere Romeu, el fundador, en la celebració dels 120 anys, el juny de 2017

L'edifici de la Societat Econòmica dels Oficials dels Caucas a Tbilisi

Тифлисъ. Кавказск.
Офицерское
Эконом. О-во.
Tiflis.
Société Économique
des officiers.

Period photo of the Caucasus Officers' Economic House, shortly after architect Alexander Rogoitski completed it in 1912

Foto d'època de l'edifici de la Societat Econòmica dels Oficials del Caucas, poc després que l'arquitecte Alexander Rogoitski n'acabés la construcció el 1912

Tamar Sepiskveradze
Historiadora de l'art, Tbilisi
tamar.sepiskveradze@gmail.com

El Modernisme va arribar a Geòrgia a principi del segle XX i aviat es va popularitzar tant, sobretot a Tbilisi, que la seva presència es va estendre no només als edificis de nova construcció, sinó també, sovint, en la remodelació i la reconstrucció d'edificis ja existents. L'edifici de la Societat Econòmica dels Oficials del Caucas és una mostra singular del ric patrimoni arquitectònic modernista de la ciutat, a més d'un clar exponent del magnífic desenvolupament constructiu i arquitectònic a la Geòrgia de l'època, comparable al dels països europeus més avançats.

La història d'aquest edifici es remunta al 1910, quan el comitè supervisor de la Societat Econòmica dels Oficials del Caucas va anunciar un concurs per traçar el projecte del que havia de ser la seva seu, en

un solar situat a la cantonada dels carrers Kirche (avui carrer Kote Marjanishvili) i Uznadze, al que es coneixia com el barri del Gran Príncep. Va guanyar el projecte de l'arquitecte Alexander Rogoitski, i de seguida es va iniciar la construcció, que finalitzaria el maig de 1912. La planta de l'edifici contemplava una zona central circular de la qual sortien a banda i banda dues ales rectangulars que formaven un angle recte, creant un pati posterior. El cos cilíndric central, situat a la cantonada, estava coronat per una gran cúpula, així com també les ales laterals, amb unes cúpules més petites. Rogoitski va optar per endarrerir la façana semicircular respecte de les façanes de les ales rectangulars, creant així una mena de placeta al davant de l'entrada principal. L'edifici constava de quatre plantes, a més d'un soterrani.

The Caucasus Officers' Economic Society House in Tbilisi

Tamar Sepiskveradze
Art Historian, Tbilisi.
tamar.sepiskveradze@gmail.com

The Art Nouveau style reached Georgia in the early twentieth century and it soon became so popular, particularly in Tbilisi, that it was prevalent not only in the construction of new buildings but also in the renovation and reconstruction of previously existing ones. The Caucasus Officers' Economic Society house is a unique example of the rich Art Nouveau architectural heritage in the city and a clear manifestation of the formidable development of construction and architecture in Georgia at that time, in parallel with the leading European countries.

The story of this house begins in 1910, when the supervisory committee of the Caucasus Officers' Economic Society announced a competition for the outline project of a building destined to become its headquarters, on a plot located on the corner of Kirche Street (today Kote Marjanishvili Street) and Uznadze Street, in what was known as the Great Prince's district. The project by the architect Alexander Rogoitski

This building is a unique example of the rich Art Nouveau architectural heritage in Tbilisi

carried the day, construction began promptly and was

completed in May 1912. The building was laid out on a plan with a circular central area from which two rectangular wings branch out at a right angle to either side, creating a courtyard in the back. The central cylindrical body on the corner of the street crossing was crowned by a large dome, but Rogoitski chose to push back the semi-circular façade in relation to the façades of the rectangular wings, thus creating a small plaza-like space in front of the main entrance. The house was four stories high (plus a basement) and other smaller domes were placed on the roofs of the wings.

On the outside, the artistic image of the building was largely determined by different architectural details such as the forms of the doors and windows, and a decoration dominated by herbal garlands and relief images of human heads on pilaster capitals or corbels. Inside, the whole artistic programme featured typical Art Nouveau-style elements like the fluctuation of plastic planes

and volumes, the transparent delicacy of separate elements such as iron staircase railings with tracery decor, and other details like door handles.

The floors were set with splendid mosaics: red, blue, yellow, black and grey tesserae were the general background for the geometrical composition of the floors, which were different in each hall.

Central façade of the building in the 1930s, when it was the Univermag department store

Façana central de l'edifici als anys 1930, quan era seu dels grans magatzems Univermag

Elevation of the north façade
Alçat de la façana nord

En l'exterior, la imatge artística de l'edifici es caracteritzava per una varietat de detalls arquitectònics, com poden ser les formes de portes i finestres, i una decoració dominada per garlandes vegetals i imatges de caps humans en relleu als capitells de columnes o a les mènsules. A dins, tot el programa artístic estava protagonitzat per elements típicament modernistes, com la fluctuació de plans i volums plàstics, la clara delicadesa d'elements singulars com les baranes d'escala de

Aquest edifici és una mostra singular del ric patrimoni arquitectònic modernista de Tbilisi

ferro amb decoració de traceria, i altres detalls com els poms de les portes. Uns mosaics esplèndids cobrien els terres: tessels vermells, blaves, grogues, negres i grises formaven el fons d'una composició geomètrica de flors, diferent a cada sala.

En els anys 1920, ja sota el règim soviètic, la Societat Econòmica dels Oficials del Caucas va esdevenir la cooperativa Ercorp, i l'edifici va

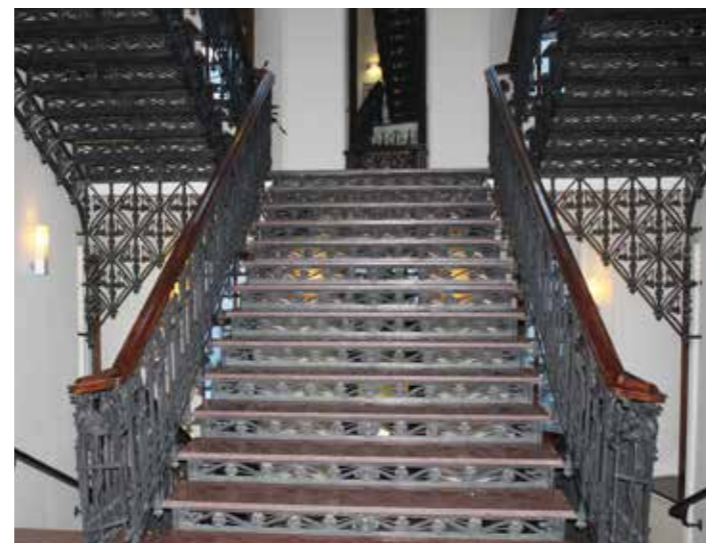
patir algunes transformacions. Es van eliminar dos elements decoratius que originàriament lluien a la façana principal, sota la cúpula central: la creu de Sant Jordi, patró de Rússia, i l'àguila de dos caps, escut d'armes de l'Imperi rus. Van ser substituïts per l'emblema de la cooperativa, dues mans encaixades.

El 1935, l'edifici va passar a tenir una nova funció en convertir-se en els grans magatzems Univermag de Tbilisi. Ni l'estructura ni la façana es van alterar significativament per a aquest nou ús, però durant les dècades següents el manteniment va ser escàs i a les acaballes del segle XX l'edifici es trobava en un estat de deteriorament considerable, tot i haver estat catalogat com a monument nacional el 1986. L'empresa Univermag passava aleshores per greus dificultats econòmiques i no podia fer front a la restauració. El 2002 el Banc TBC va adquirir l'edifici per restaurar-lo i convertir-lo en la seva seu.

Les obres de restauració i rehabilitació van durar tres anys, fins al 2005. Sota la direcció de l'arquitecte Gaga Kiknadze es va intentar trobar

Image of the building's main entrance in the early 1920s
L'entrada principal de l'edifici a principis dels anys 1920

The central iron staircase is one of the original features of the interior that has been best preserved
L'escala central de ferro és un dels elements originals de l'interior que millor s'ha conservat

In the 1920s, after establishment of the Soviet regime, the Caucasus Officers' Economic Society became the Ercorp Cooperative, and transformations were made to the building. Two decorative elements that had been originally placed on the main facade, under the central dome, were removed: the cross of Saint George, patron saint of Russia, and the double-headed eagle, which was the coat of arms of the Russian Empire. They were replaced by the emblem of the cooperative, a handshake.

In 1935, the house was given a new function when it became the central Univermag department store of Tbilisi. Neither the structure nor the facade of the building were significantly altered for this new use, but over the decades, little maintenance work was done and by the end of the twentieth century it was in a sad state

of disrepair, despite the fact that it had been listed as a national monument in 1986. The Univermag company was by then in serious financial difficulties, and could not afford the restoration. In 2002, the Joint Stock Company TBC Bank took over the building to restore it and turn it into its head offices.

Lasting three years, the restoration and rehabilitation works under the guidance of architect Gaga Kiknadze aimed to strike a balance between recovering the building's original authenticity and making it useful for its new function as bank offices in the twenty-first century. Slight alterations to the exterior and interior had accumulated over the decades with the successive changes in function. The exterior appearance was mainly returned to the original, unifying the decorative solution of the two wings of the

Present-day image of the central body of the building. The clock at the top was added during the last restoration in 2002. Under it, the 1920s cooperative symbol was preserved

Imatge actual del cos central de l'edifici. El rellotge del coronament va ser afegit durant la darrera restauració, el 2002; a sota, el símbol de la cooperativa dels anys 1920 es va conservar

l'equilibri entre recuperar l'autenticitat original de l'edifici i fer-lo útil per a la nova funció com a oficina bancària del segle XXI. Al llarg dels anys i amb els successius canvis d'ús, s'havien produït lleugeres alteracions tant a l'exterior com a l'interior. A l'exterior es va recuperar majoritàriament l'aparença original, unificant la solució ornamental de les dues ales dels

carrers Marjanishvili i Uznadze, si bé la majoria de les portes de la planta baixa de les dues ales es van convertir en finestres. Sota la cúpula central, on Alexander Rogoitski havia situat una àguila imperial, s'hi va instal·lar un rellotge, símbol del banc que associa temps i diners. Pel que fa a l'interior, essencialment es va refer d'acord amb els requisits moderns, tot i que alguns elements es van restaurar i preservar, com és el cas de l'escalinata central, un dels trets principals de l'edifici. L'estructura estava molt malmesa i pràcticament es va haver de reconstruir. Altres aspectes de l'interior s'han transformat completament, tot i que han mantingut una relació amb l'original, com per exemple les divisions espacials amb columnes i cassetons del primer pis, on la solució d'enllumenat modern que s'ha adoptat recorda l'aparença original. D'altra banda, l'intent de restaurar el mosaic original del terra va fracassar: estava tan malmès que malgrat els esforços dels especialistes va resultar impossible recuperar-lo. Això no obstant, es va preservar sota una xarxa metàl·lica coberta amb granit amb l'esperança que en el futur puguin aparèixer noves possibilitats tècniques que ho facin viable.

Amb la restauració i el nou ús com a seu del Banc TBC, l'edifici de la Societat Econòmica dels Oficials del Caucas ha tornat a florir i continua sent un tret emblemàtic del paisatge urbà de Tbilisi. www.visitgeorgia.com

www.visitgeorgia.com

Interior courtyard, before and after restoration
Pati interior, abans i després de la restauració

building on Marjanishvili and Uznadze streets, although most doors on the ground floor of the two wings were transformed into windows. A clock, a symbol of the bank in associating time with money, was placed under the central dome where Alexander Rogoitski had situated the Imperial Eagle. As for the interior, it was generally refurbished according to modern requirements, although some elements were fully restored and preserved, notably the central staircase, one of the building's main features. Its structure was in very poor condition and had to be practically rebuilt. Other aspects of the interior, although fully transformed, have retained links to the original, as with the space division

with columns and caisson ceiling of the first floor, where the modern lighting solution adopted is reminiscent of the authentic aesthetic. On the other hand, the attempt to restore the original mosaic floor failed: it was so damaged that despite specialists' efforts, it proved impossible to restore. However, in the hope that future techniques might make this viable, it was preserved beneath a metal mesh laid with white granite.

With its restoration and new use as TBC Bank's head offices, the Caucasus Officers' Economic Society House has been given a fresh lease of life and will live on as a landmark in the Tbilisi urban landscape. www.visitgeorgia.com

www.visitgeorgia.com

Decorative details on the north façade, after restoration
Detalls decoratius a la façana nord, després de la restauració

Hvitträsk

essència modernista de Finlàndia

Jouni Marjamäki, M. A.
Conservador, Kansallismuseo, Hèlsinki
jouni.marjamaki@kansallismuseo.fi

Hvitträsk és coneguda per ser la casa i l'estudi del trio d'arquitectes Herman Gesellius, Armas Lindgren i Eliel Saarinen. L'any 1901 van comprar una extensa parcel·la de terra amb vistes al remot llac de Vitträsk sobre un penya-segat majestuós ubicat al poble de Luoma, a Kirkkonummi, a l'oest de Hèlsinki. Aquí els arquitectes van donar vida a la seva visió d'un castell finlandès: un edifici d'estil romànic nacional, on les residències individuals de cada un dels tres arquitectes estaven connectades per un estudi central compartit d'una planta. Considerat un dels millors exemples d'una obra d'art total del Modernisme finlandès, utilitzava elements identificadors de l'arquitectura nacional, com poden ser còdols, troncs i rajoles enlluïdes, si bé incorporava també trets de l'arquitectura anglesa i americana, com les xemeneies, els revestiments de rajoles de les parets i les formes de les teulades.

El despatx dels arquitectes va funcionar bé i fou un dels despatxos més prolífics de Finlàndia a principi de segle. Però Hvitträsk era alguna cosa més: era un somni romàntic en què la feina, la vida i l'art es fonien. La vida dins les cases, la comunitat de treball creatiu i la vida social dels arquitectes han generat innumerable històries i anècdotes, la més coneguda de les quals prové de l'època en què Hvitträsk estava encara en construcció. Llavors Eliel Saarinen estava casat, però es va enamorar d'una germana de Herman Gesellius, Louise (o Loja). I més o menys simultàniament, Herman es va enamorar de la dona d'Eliel, Mathilda Gyldén. L'amistat dels dos col·legues era prou forta perquè mantinguessin el cap fred, i el que podria haver sigut una tragèdia va tenir un final feliç:

el març de 1904 Eliel es va casar amb Loja i Herman amb Mathilda. Quan Armas Lindgren va tornar a Hèlsinki amb la seva família, el 1905, les dues noves parelles van seguir vivint en harmonia a Hvitträsk fins a la mort de Herman Gesellius, el 1916. D'aquí que en la història dels habitants de Hvitträsk Eliel Saarinen sigui el més citat, ja que la seva família va ser la que hi va romandre més temps, de 1903 a 1923. "Així", afirmava Saarinen, "Hvitträsk fou la nostra llar en el sentit més ampli de la paraula. És on es van criar Pipsan i Eero, i on la Loja i jo vam descobrir el sentiment d'afinitat espiritual que, penso, resulta de l'amor".

Però a més d'un refugi familiar, Hvitträsk va ser també un centre cultural i social durant aquells anys. Tant Eliel com Loja Saarinen eren aficionats a la música i entre els seus amics es comptaven celebritats musicals fineses com Jean Sibelius i Robert Kajanus. El flux de la musicalitat es pot percebre en els interiors de l'edifici: sales de diferents grandàries, diferents nivells i gran riquesa de materials.

Considerat un dels millors exemples del Modernisme finlandès

Sens dubte, aquesta musicalitat és difícil de definir, però es pot sentir en els concerts que celebra el museu. Hvitträsk fou també coneguda per la qualitat del menjar i la beguda. L'antiga majordoma de la família, Lydia Jansson, va relatar que els Saarinen gaudien amb grans quantitats de bolets, peixos, fruites del bosc i tot el que els oferia la natura generosa de l'entorn. Sembla que un dels plats preferits d'Eliel era el filet de bou Wellington, un llong de bou embolicat amb pasta fullada, que li agradava farcit amb paté de fetge i bolets de greix. I el pastís de nabius

Hvitträsk

Essence of Finnish Art Nouveau

Jouni Marjamäki, MA
Intendant, Kansallismuseo, Hèlsinki
jouni.marjamaki@kansallismuseo.fi

Hvitträsk is best known as the home and studio of the architect trio Herman Gesellius, Armas Lindgren and Eliel Saarinen. In 1901, they acquired a large plot of land overlooking the remote lake of Vitträsk from a majestic cliff top, in the village of Luoma, Kirkkonummi municipality, west of Helsinki. Here, the architects brought to life their vision of a Finnish castle: a building in the National Romantic Style, with each of the three architects' separate residences

Regarded as one of the finest examples of Finnish Art Nouveau

connected by a central, single-storey shared studio. Regarded as one of the finest examples of Finnish Art Nouveau, or gesamtkunstwerk, it used elements thought to identify national architecture, such as boulders, logs and rendered brickwork. But it also incorporated features taken from English and American architecture, such as its chimneys, the shingle cladding of its walls and the contours of the tiled roof.

The architects' office was successful and, by the dawn of the century, was one of Finland's most prolific offices. But Hvitträsk was much more: it was a romantic dream in which work, life and art became one. Life within the homes, the creative working community and the architects' social life have spawned

The house is perched on a hilltop over Lake Vitträsk
La casa es troba dalt d'un turó sobre el llac Vitträsk

innumerable stories and anecdotes. The best-known of these originated when Hvitträsk was still being built. Eliel Saarinen was married at the time, but he fell in love with Herman Gesellius's sister, Louise (or Loja). However, more or less simultaneously, Herman fell in love with Eliel's wife, Mathilda Gyldén. Yet the colleagues' friendship was strong enough to ensure cooler heads prevailed, and what could have become a tragedy had a happy

Panorama of the Hvitträsk ensemble in 1910
Panoràmica del conjunt de Hvitträsk de 1910

*In Hvitträsk, even the dining room heater is a work of art
A Hvitträsk, fins i tot l'estufa del menjador és una obra d'art*

*Left to right: Eliel Saarinen, Herman Gesellius and Armas Lindgren
D'esquerra a dreta, Eliel Saarinen, Herman Gesellius i Armas Lindgren*

ending: by March 1904 Eliel had married Loja and Herman had married Mathilda. After Armas Lindgren moved back to Helsinki with his family in 1905, the two new couples continued to live in harmony in Hvitträsk until the death of Herman Gesellius in 1916. Consequently, in the history of Hvitträsk's inhabitants, it is Eliel Saarinen who crops up most often because his family lived there the longest, from 1903 to 1923.

"And so," said Saarinen, "Hvitträsk was our home in the full sense of the word. It was where Pipsan and Eero grew up, and Loja and I came to know the feeling of spiritual affinity that I believe is the result of love."

But as well as a family haven, Hvitträsk was also a cultural and social centre during those years. Eliel and Loja Saarinen were both music lovers and their friends included Finnish musical celebrities such as Jean Sibelius and Robert Kajanus. Flowing musicality can be sensed within the building's interior: diverse room sizes, alternating platforms, and a richness of materials. Naturally, to define the musicality of the house is a challenging task, but it can be experienced during museum concerts. Hvitträsk was also renowned for its good food and drinks. The family's old housekeeper, Lydia Jansson, recounts that the Saarinens enjoyed copious amounts of mushrooms, fish, berries and everything that surrounding nature was generous enough

to offer. One of Eliel's favourite dishes is said to have been Beef Wellington, a puff-pastry-wrapped sirloin of ox, which he always fancied filled with liver paté and false morel mushrooms. And Hvitträsk's bilberry pie dessert became famous – a dish which even today rounds off the Christmas dinner of Saarinen's American relatives.

*Entrance to the main building
Entrada a l'edifici principal*

Long-staying guests and family were not a rare sight in Hvitträsk. Among the many family friends were the Hungarian sculptor and architect Géza Maróti and his family, whose summer visits were counted in months rather than days. It is said that Eliel Saarinen enjoyed Hungarian wine in particular, and one can to this day find a couple of Hungarian grape vines, brought by Géza Maróti, growing amidst the Hvitträsk vines. We do not know if Saarinen ever succeeded in cultivating wine, but during long warm summers, the vines do grow small bunches of grapes. What we do know – according to Otto-livari Meurman, one of the young architects who assisted Saarinen at the Hvitträsk studio – is that during the prohibition years in the 1920s, there was always alcohol in the house.

Another related anecdote mentions that Saarinen had unpaid taxes in Helsinki which he refused to pay out of principle, and that the local police chief in Kirkkonummi was ordered to seize a part of Saarinen's property corresponding

Saarinen with his architectural assistant Frans Nyberg playing billiards in the Hvitträsk studio in 1910
Saarinen amb el seu arquitecte ajudant Frans Nyberg jugant a billar a l'estudi de Hvitträsk, el 1910

Detail of hand-painted wooden ceiling in the entrance hall
Detall de l'enteixinat pintat a mà del sostre del vestíbul

de Hvitträsk es va fer famós, i encara avui posa el punt final al sopar de Nadal dels parents americans de Saarinen. A Hvitträsk no eren infreqüents les llargues estades de convidats i parents. Alguns dels molts amics de la família eren l'escultor i arquitecte hongarès Géza Maróti i la seva família, les visites estivals dels quals es comptaven per mesos més que no pas per dies. Sembla que a Eliel Saarinen li agradava particularment el vi hongarès, i encara avui podem veure com creixen entre les hores de Hvitträsk un parell de ceps hongaresos duts per Géza Maróti. No sabem si Saarinen va arribar a reeixir en la producció de vi, però en els estius càlids i llargs els ceps produeixen petits carrassos de raïm. El que sí que sabem –segons Otto-livari Meurman, un dels joves arquitectes que treballaven amb Saarinen al despatx de Hvitträsk– és que durant la prohibició dels anys vint a la casa hi havia alcohol.

Una altra anècdota diu que Saarinen tenia impostos pendents a Hèlsinki que rebutjava pagar per principis, i que es va ordenar al cap de la policia local de Kirkkonummi que confiscés una part de la propietat de Saarinen corresponent al deute. Durant uns quants anys l'agent va visitar

Pipsan Saarinen's bedroom, known as the Rose Chamber
Dormitori de Pipsan Saarinen, conegut com la Cambra de les Roses

to the owed amount. For several years, the constable obediently visited the Saarinens and attached a repossession letter to the side of the family's piano. However, he never actually took the piano away, perhaps because each of his visits was generously welcomed with splendid food and drink. On one of those visits, the domestic distillery was in full swing and the entire house reeked of alcohol, but the police chief feigned not to notice anything untoward while he enjoyed the famed spirits the house had to offer.

Saarinen's second wife, Loja, was a talented sculptor and textile artist, although after the wedding she devoted her talents to helping create the *Gesamtkunstswerk* that Hvitträsk itself was. In the United States, however, she would resume her career as a textile artist and even started her own department of textiles at Cranbrook Academy of Art. In their time at Hvitträsk, together with the education of their children, Pipsan and Eero, Loja assisted her husband in building scale models, took photographs, and collaborated in the interior design of the house. She had an important role in the architectural office alongside Eliel, and has often been credited with making Hvitträsk a viable economy. Loja also oversaw the design of the gardens, even after the family moved to the United States in 1923: from America she would send letters to the caretakers, Johannes and Rita Öhqvist, with detailed explanations of how to look after the gardens and other house

The house's winter garden, or Flower Room: the predominantly white decoration conveys an atmosphere of luminous purity
L'hivernacle, o Sala de les Flors de la casa: en la decoració predomina el blanc, que li atorga una atmosfera lluminosa i pura

The stained-glass window in the dining room was designed by Olga Gummerus-Ehrström in 1905, inspired by Saarinen and Gesellius's romantic lives

El vitrall del menjador comú va ser dissenyat per Olga Gummerus-Ehrström el 1905, basant-se en els embolics romàntics de Saarinen i Gesellius

obedientment els Saarinen i els deixava un avis d'embarquement al costat del piano familiar. Això no obstant, mai no es va endur realment el piano, potser perquè les seves visites eren sempre rebudes amb una generosa invitació a menjar i beure. En una d'aquestes visites, la destil·leria domèstica estava en ple funcionament i tota la casa feia olor d'alcohol, però el cap de policia va fer veure que no notava res mentre gaudia dels famosos licors que li oferien.

La segona esposa de Saarinen, Loja, era una escultora i artista tèxtil de gran talent, tot i que després de casar-se va consagrar les seves habilitats a contribuir a la creació del *Gesamtkunstwerk* que era Hvitträsk. Als Estats Units, però, reprendria la seva carrera com a artista tèxtil i fins i tot va iniciar el seu propi departament de tèxtil a l'Acadèmia d'Art Cranbrook. En l'època que van passar a Hvitträsk, a banda d'ocupar-se de l'educació dels seus fills, Pipsan i Eero, Loja ajudava el seu marit a construir maquetes, feia fotografies i col·laborava en el disseny interior de la casa. Va tenir un paper important en el despatx d'arquitectura al costat d'Elieel, i sovint se li atribueix haver fer de Hvitträsk una economia viable. Loja també supervisava el disseny dels jardins, fins i tot després que la família es traslladés als Estats Units el 1932; enviava cartes des d'allà als masovers, Johannes i Rita Öhqvist, amb explicacions detallades de com tenir cura dels jardins i altres aspectes pràctics de la casa mentre ells no hi eren. Els Saarinen van creuar l'atlàntic per visitar Hvitträsk cada estiu, excepte durant la Segona Guerra Mundial, fins que van vendre la casa el 1949.

En els següents trenta anys, la casa va canviar de mans diverses vegades i va patir molts canvis i alteracions, i el 1971 es va obrir al públic com a museu i centre d'exposicions. El 1981 la va comprar l'Estat finlandès, que va crear la Fundació Hvitträsk per dur a terme la restauració de la casa i els jardins. L'any 2000 el Departament Nacional de Patrimoni Cultural es va fer càrrec de la casa, i actualment és una de les seus del Museu Nacional de Finlàndia. L'edifici ha estat restaurat sota la direcció de l'arquitecte Markku Nors per donar testimoni dels diversos canvis que va experimentar des de la seva creació i a través de les dècades en què va ser propietat dels Saarinen. L'ala nord de la casa,

Opposite page and here: the main living room of the house combines wood, ceramic tiles, leather seats and carpets to provide a very cosy atmosphere

A la pàgina esquerra i aquí: a la sala d'estar principal de la casa, la combinació de fusta, rajola, seients de pell i catifes crea un ambient molt confortable

Ilari Järvinen © Museovirasto

The Saarinens' bedroom
Dormitori dels Saarinen

per exemple, fou destruïda per un incendi el 1922 i més tard el fill d'Elie i Loja Saarinen, Eero, va dissenyar-la de nou. Aleshores tenia dinou anys i començava la seva brillant carrera com a arquitecte als Estats Units. Així, l'ala nord no es va restaurar segons el disseny original de 1901 sinó segons la creació d'Eero Saarinen de 1929, un exemple rar i valuós dels seus primers treballs. Actualment és el centre d'actes i congressos del museu. Els jardins esglaonats d'estil anglès van ser restaurats per

l'arquitecta paisatgista Gretel Hemgård el 1997. El museu ofereix avui no només la possibilitat de contemplar un exemple de l'obra dels tres millors arquitectes del Modernisme finlandès, sinó també els seus entorns únics, amb un contrast corprenedor entre la bellesa i la cura dels jardins i les vistes agrestes i escarpades sobre el llac. 📍

📍 www.kansallismuseo.fi

Ilari Järvinen © Museovirasto

The living room's wooden chandelier, designed by Loja Saarinen
Canelobre de fusta de la sala d'estar, dissenyat per Loja Saarinen

practicalities in their absence. Except during the Second World War, the Saarinens crossed the Atlantic to visit Hvitträsk every summer until they sold the house in 1949.

Over the next thirty years, the house changed hands several times and suffered many changes and alterations, and in 1971 it was opened to the public as a museum and exhibition centre. In 1981, it was purchased by the Finnish state, who established the Hvitträsk Foundation to undertake restoration of the house and gardens. In 2000, the National Board of Antiquities took over the house, and it is now one of the sites of the National Museum of Finland. The building has been restored under the direction of architect Markku Nors to bear witness to the diverse changes it underwent, from its creation and through the decades it was owned by the Saarinens. The north wing of the house, for example, was destroyed by fire in 1922 and a new north end was later designed by the son of Elie and Loja Saarinen, Eero. He was then only nineteen and beginning his brilliant architectural career in the USA. So the north end of the house has not been restored to the original 1901 design, but rather to Eero Saarinen's 1929 creation, as a rare and valuable example of his early work. It is now the meeting and conference centre of the Museum. The terraced, English-style gardens were restored by landscape architect Gretel Hemgård in 1997. Thus the museum today offers not only the possibility of experiencing a splendid example of the work of Finland's three finest Art Nouveau architects, but also its unique surroundings – beautiful and carefully tended gardens that contrast strikingly with the wild, rugged vistas over the lake. 📍

📍 www.kansallismuseo.fi

© Museovirasto

The Saarinens in the house's garden, ca. 1915
Els Saarinen al jardí de la casa, ca. 1915

© Museovirasto

The Hvitträsk Museum is open throughout the summer, and organises activities for all ages. Here, during the local festivities of the Kirkkonummi municipality
El museu de Hvitträsk obre durant l'estiu, i organitza activitats per a totes les edats. Aquí, durant la festa major del municipi de Kirkkonummi

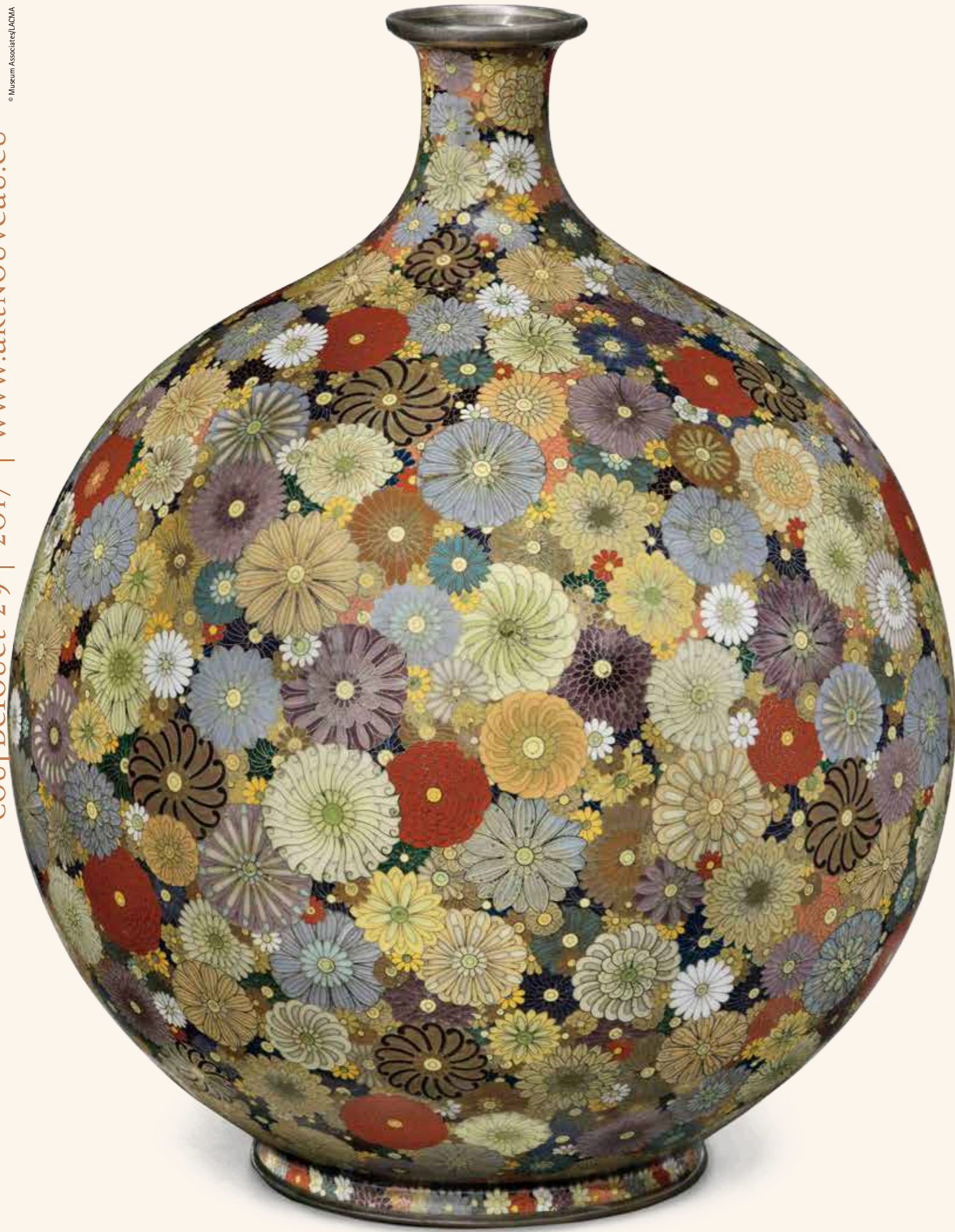

featuring

The Perfection of Japanese Cloisonné at LACMA

coupdefouet 29 | 2017 | www.artnouveau.eu

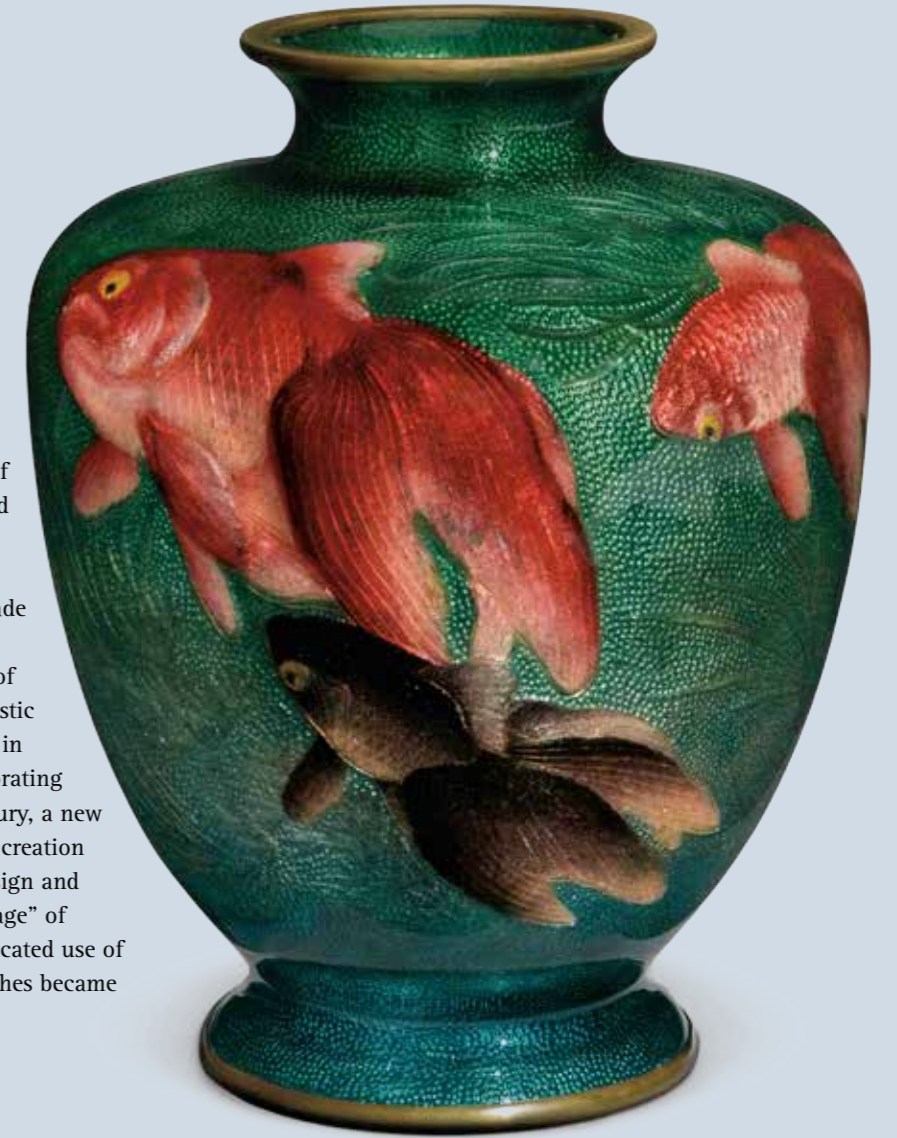
© Museum Associates/LACMA

Hayashi Kodenji, Vase with Design of Chrysanthemums, ca. 1900
Hayashi Kodenji, Gerro amb disseny de crisantems, ca. 1900

coupdefouet 29 | 2017 | www.artnouveau.eu

© Museum Associates/LACMA

Ōta Jinnoei, Vase with Design of Carp from a Pair of Vases, ca. 1920
Ōta Jinnoei, Gerro d'una parella amb disseny de carpa, ca. 1920

coupDefouet
Los Angeles, California

The exhibition "Polished to Perfection" presents approximately 150 works of Japanese cloisonné from the years 1880–1910, the period often known as the "golden age" of cloisonné art in Japan. On show at the Los Angeles County Museum of Art (LACMA), the exhibition presents a selection of pieces from the private collection of Donald K. Gerber and Sueann E. Sherry, curated by Robert Singer, head of LACMA's Japanese Art department. Built over the course of more than four decades, this collection contains works crafted by the most accomplished Japanese cloisonné masters of the time, including Namikawa Yasuyuki (1845–1927), Namikawa Sōsuke (1847–1919), Hayashi Kodenji (1831–1915), and Kawade Shibatarō (1856–1921).

The artists represented in this exhibition raised the art of cloisonné enamel to a level of unparalleled technical and artistic perfection. The 1830s marked the beginning of a renaissance in Japanese cloisonné production. Though small objects incorporating enamels were produced in Japan prior to the nineteenth century, a new generation of artisans developed techniques that enabled the creation of three-dimensional vessels, greater flexibility in surface design and a number of different enamelling styles. During the "golden age" of Japanese cloisonné production, intricate decorations, sophisticated use of colour, expanding varieties of form and flawless surface finishes became the hallmarks of Japanese cloisonné wares.

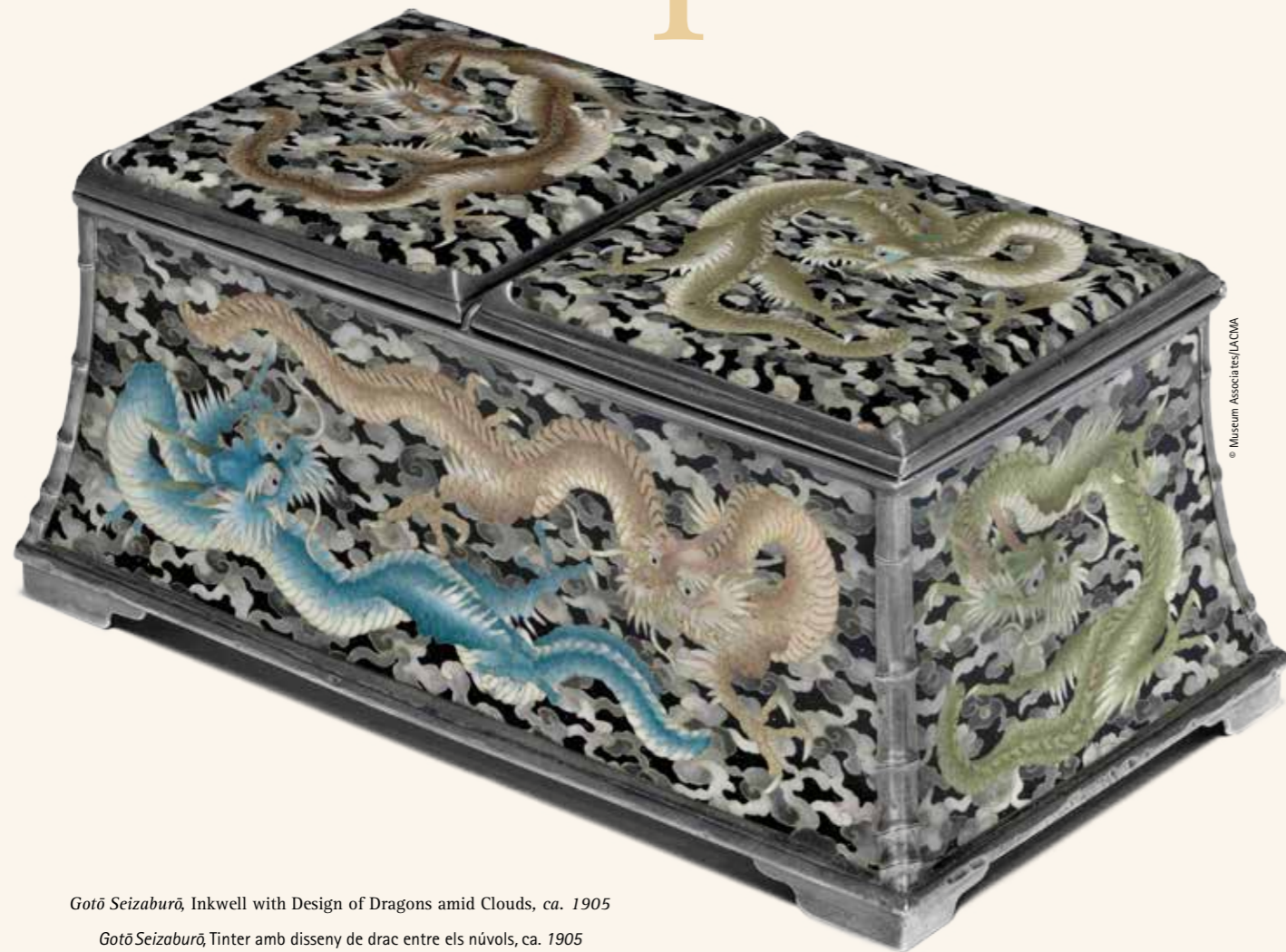

© Jason Haseko

Case with samples of the polishing process stones, from the rough No 1 to the glass-like surface of No 14. This display was used at the Namikawa Estate between 1896 and 1915 to enlighten visitors – and potential customers – on the complexity of cloisonné craftsmanship
Estojo amb mostres de les pedres usades en el procés de polir, de la núm. 1, més gruixuda, a la núm. 14, fina com un vidre. El mostrari s'usava a la finca Namikawa entre 1896 i 1915 per fer entendre als visitants – i possibles compradors – la complexitat del procés artesanal del cloisonné

6⁸ Destaquem

Gotō Seizaburō, Inkwell with Design of Dragons amid Clouds, ca. 1905
Gotō Seizaburō, Tinter amb disseny de drac entre els núvols, ca. 1905

© Museum Associates/LACMA

La perfecció del cloisonné japonès al LACMA

coupDefouet
Los Angeles, Califòrnia

L'exposició "Polit fins a la perfecció" presenta al voltant de cent cinquanta obres de cloisonné japonès realitzades entre els anys 1880 i 1910, un període sovint conegut com l'"edat d'or" de l'art del cloisonné al Japó. La mostra es pot visitar al Museu del Comtat de Los Angeles (LACMA) i està comissariada per Robert Singer, cap del departament d'Art Japonès del Museu. S'hi pot contemplar una selecció de peces de la col·lecció privada de Donald K. Gerber i Sueann E. Sherry, que l'han anat reunint al llarg de més de quatre dècades i que conté obres dels millors mestres del cloisonné japonès de l'època, entre els quals es compten Namikawa Yasuyuki (1845–1927), Namikawa Sōsuke (1847–1919), Hayashi Kodenji (1831–1915) i Kawade Shibatarō (1856–1921).

Els artistes que trobem representats en aquesta exposició van elevar l'art de l'esmalt cloisonné a un grau de perfecció tècnica i artística sense precedents. La dècada de 1830 va marcar l'inici d'un renaixement en la producció del cloisonné japonès. Si bé ja abans del segle XIX es produïen al Japó petits objectes que incorporaven esmalts, en aquest període va sorgir una nova generació d'artesans que van desenvolupar tècniques que permetien la creació de recipients de tres dimensions, una major flexibilitat en el disseny de les superfícies i certa diversitat en els estils d'esmaltat. En aquests anys de l'"edat d'or" de la producció del cloisonné japonès, els trets distintius dels objectes resultat d'aquesta tècnica van ser unes decoracions intrincades, un ús sofisticat del color, una diversitat

Vase with Design of Peacock Feathers by Kawade Shibatarō, ca. 1905–1910
Gerro amb disseny de plomes de paó, de Kawade Shibatarō, ca. 1905–1910

© Museum Associates/LACMA

© Museum Associates/LACMA

Namikawa Yasuyuki, Incense Burner (kōro) with Design of Cranes and Pines, ca. 1905-1915

Namikawa Yasuyuki, Cremador d'encens (kōro) amb disseny de grues i pins, ca. 1905-1915

cada vegada major de formes i uns acabats perfectes de les superfícies.

Les obres de cloisonné japonès es realitzaven a través d'un procés molt acurat que consistia a col·locar unes tiretes fines de metall de menys de 2 mm d'amplada sobre una base de coure, seguint les línies d'un dibuix. Els espais entre els fils s'omplien aleshores amb pasta d'esmalt dels colors desitjats, una feina que sovint feien criatures petites utilitzant diminuts bastonets d'acer. Després es coïa la peça al forn, es refredava i finalment es polia diverses vegades fins que quedés ben acabada, un procés que podia requerir mesos per cada peça. No és estrany, doncs, que les peces de cloisonné fossin objectes de luxe a l'època i que encara avui assoleixin preus elevadíssims a les subhastes.

La mostra "Polit fins a la perfecció" és a més el resultat d'un seguit de coincidències que han convergit totes a la ciutat de Los Angeles. D'una banda, un dels col·leccionistes més importants de cloisonné japonès del món occidental, Donald K. Gerber, viu a Los Angeles. A més, el museu local de la ciutat és l'únic que té un espai dedicat a l'art japonès fora del Japó. I, per acabar-ho d'adobar, el comissari, Robert Singer, ha viscut durant quaranta-quatre anys a la prefectura de Kyoto, d'on era el famós artista del cloisonné Namikawa Yasuyuki, i ha esdevingut un gran coneixedor d'aquest art i la seva història. La mostra es pot visitar al LACMA fins al 4 de febrer de 2018. www.lacma.org

www.lacma.org

© Museum Associates/LACMA

Left: Incense Container with Design of Dragon by Namikawa Yasuyuki, ca. 1900-1905
Right: Box with Design of Crow on Branch by Namikawa Sōsuke, ca. 1890-1893

A l'esquerra, Contenidor d'encens amb disseny de drac, de Namikawa Yasuyuki, ca. 1900-1905
A la dreta, Caixa amb disseny de corb en una branca, de Namikawa Sōsuke, ca. 1890-1893

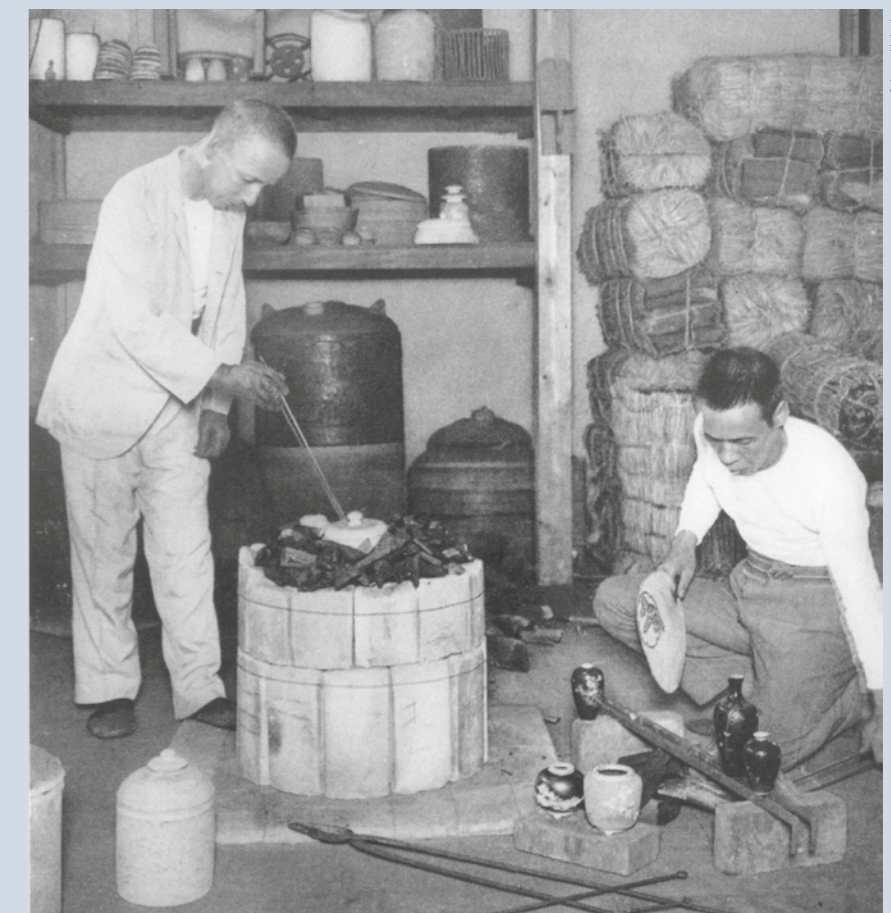

Kumeno Teitaro, Pair of Vases with Designs of Dragonflies and Plants, ca. 1900-1905
Kumeno Teitaro, Parella de gerros amb dissenys de libèl·lules i plantes, ca. 1900-1905

Japanese cloisonné works were made through a painstaking process that involved setting fine metal ribbons less than two millimetres wide on edge on a copper core, following the lines of a drawing. The compartments between the strips were then filled in with enamel paste of each chosen colour, a job that was often done by little boys using minute steel chopsticks. The piece was then fired in the kiln, fanned to cool down, and finally polished over and over until the work was considered finished – a process that could take months for each piece. Not surprisingly, these cloisonné pieces were luxury items in their time, and still fetch staggering prices at auctions today.

The exhibition "Polished to Perfection" is also the result of a series of coincidences, all converging on the city of Los Angeles. One of the leading collectors of Japanese cloisonné in the Western world, Donald K. Gerber, lives in Los Angeles. Also, the local museum of this city happens to have the only dedicated pavilion for Japanese art outside of Japan. And it so happens that curator Robert Singer has maintained a residence on the Kyoto estate of the renowned cloisonné artist Namikawa Yasuyuki for forty-four years, thus becoming an intimate connoisseur of this art and its history. The exhibition is on show at LACMA until 4 February 2018. www.lacma.org

www.lacma.org

Period photo showing Namikawa Yasuyuki (left) firing a piece of cloisonné in the kiln room, while his chief assistant is cooling several pieces with a fan

Imatge d'època on es veu Namikawa Yasuyuki (a l'esquerra) posant una peça de cloisonné al foc a la sala de coccio, mentre el seu ajudant refreda unes peces amb un ventall

coupDefouet, Barcelona
congress@artnouveau.eu

El Congrés Internacional coupDefouet sobre Art Nouveau ha obert el termini de presentació de propostes de comunicació per a la tercera edició, que se celebrarà a Barcelona el juny de 2018.

L'eix temàtic central d'aquest 3r Congrés cDf es titula "La ciutat filmada: Art Nouveau i cinema" i proposarà abordar noves perspectives sobre el patrimoni Art Nouveau de les ciutats a través del llenguatge cinematogràfic. Atesa la coincidència en el temps de la irrupció de tots dos, les imatges filmades durant aquesta època tenen una importància especial. Junt amb documents cinematogràfics posteriors relacionats amb el Modernisme, poden aportar noves visions d'aquest moviment artístic i un coneixement més profund sobre el que s'ha conservat, així com del que ha desaparegut o ha estat oblidat. El segon eix temàtic es centrarà en l'anàlisi de la relació entre les obres i els artistes modernistes i la política, en especial el colonialisme. El tercer eix explorarà la importància de l'ús de drogues i les actituds envers la sexualitat en els artistes de l'Art Nouveau, i un últim apartat sobre recerques i tesis doctorals en curs completarà el programa.

El període de presentació de propostes de comunicació estarà obert fins al 15 de gener de 2018. Les propostes han d'incloure un resum de 100 paraules i un CV del ponent, també de 100 paraules. El resum ha de ser en anglès, si bé la presentació oral i la versió escrita que es presentaran en el Congrés en el cas dels treballs acceptats, podran fer-se en anglès, francès, castellà o català. Les propostes de comunicacions es poden enviar online a www.artnouveau.eu.

El Congrés coupDefouet és una activitat de l'associació Ruta Europea del Modernisme, i està organitzat per la Universitat de Barcelona i l'Ajuntament de Barcelona. Les sessions tindran lloc a Barcelona del 27 al 30 de juny de 2018. Tanmateix, i com ja és habitual durant el Congrés cDf, els assistents registrats tindrà accés lliure a un ampli ventall d'activitats relacionades amb l'Art Nouveau al llarg de tota la setmana, incloent visites guiades VIP i entrada lliure a museus i edificis modernistes. Es poden fer inscripcions a preu reduït fins al 15 de gener de 2018.

 www.artnouveau.eu

Every cDf Congress includes VIP guided visits, free for attendees
Cada Congrés cDf inclou visites guiades especials per als assistents

Comitè científic del 3r Congrés cDf (per ordre alfabètic)

Viktorija Aladžić – Doctora en Arquitectura i professora de la Universitat de Novi Sad

Mariona Bruzzo – Cap del Centre de Conservació i Restauració de la Filmoteca de Catalunya

Giulietta Fassino – Doctora en Història de l'Arquitectura i cap d'activitats culturals de l'Urban Center Metropolitan de Torí

Domènec Ferran – Doctor en Història de l'Art i director del Museu de Terrassa

Mireia Freixa – Catedràtica d'Història de l'Art a la Universitat de Barcelona. Presidenta del Comitè Científic del 3r Congrés cDf

Paul Greenhalgh – Catedràtic d'Història de l'Art a la Universitat d'East Anglia i director del Centre Sainsbury d'Arts Visuals

Xavier Roigé – Doctor en Antropologia i professor de la Universitat de Barcelona

Teresa M. Sala – Doctora en Història de l'Art i professora de la Universitat de Barcelona. Vicepresidenta del Comitè Científic del 3r Congrés cDf

Debora Silverman – Catedràtica i degana del Departament d'Història, Art i Cultura Europeus Moderns a la Universitat de Califòrnia, Los Angeles

Franz Smola – Doctor en Història de l'Art i doctor en Dret. Conservador de col·leccions al Museu Belvedere de Viena

Ingrid Stigsdotter – Doctora en Estudis Cinematogràfics i investigadora en Estudis Cinematogràfics al Departament d'Estudis de Comunicació de la Universitat d'Estocolm

Pilar Vélez – Doctora en Història de l'Art i directora del Museu del Disseny de Barcelona

Ingo Zechner – Doctor en Filosofia i director de l'Institut Ludwig Boltzmann d'Història i Societat, Viena

coupDefouet, Barcelona
congress@artnouveau.eu

The coupDefouet International Congress on Art Nouveau has opened the call for papers for its third edition, to be held in Barcelona in June 2018.

The main thematic strand of this third cDf Congress, entitled "The Filmed City: Art Nouveau and Cinema", proposes to look into new perspectives on Cities' Art Nouveau heritage by means of cinematographic language. Given the coincidence in the time of birth of them both, footage from this age is especially significant. Together with other later filmed material related to Art Nouveau, its analysis may provide new insights into this artistic movement and a deeper knowledge of what has been preserved, as well as what was lost or forgotten. The second theme strand will focus on analysing the relationship of Art Nouveau works and artists with politics, and in particular with colonialism. The third strand will explore the importance of drug use and/or attitudes towards sex in Art Nouveau artists, while a final section on research and doctoral theses in progress will complete the programme.

The Call for Papers will be open until 15 January 2018. Submissions require a 100-word abstract of the paper,

More than 120 papers have been presented
in the previous cDf congresses

Durant els congressos cDf anteriors s'han presentat
més de 120 comunicacions

Scientific Committee of the 3rd cDf Congress (in alphabetical order)

Viktorija Aladžić – Doctor in Architecture and Lecturer at the University of Novi Sad.

Mariona Bruzzo – Head of the Conservation and Restoration Department of the Filmoteca de Catalunya Film Archive

Giulietta Fassino – Doctor in History of Architecture and Head of Cultural Activities at the Urban Center Metropolitan of Turin

Domènec Ferran – Doctor in History of Art and Director of the Terrassa Museum

Mireia Freixa – Professor of Art History at the University of Barcelona. President of the 3rd cDf Congress Scientific Committee

Paul Greenhalgh – Professor of Art History at the University of East Anglia and Director of the Sainsbury Centre for Visual Arts

Xavier Roigé – Doctor in Anthropology and Lecturer at the University of Barcelona

Teresa M. Sala – Doctor in History of Art and Lecturer at the University of Barcelona. Vice-President of the 3rd cDf Congress Scientific Committee

Debora Silverman – Distinguished Professor and Presidential Chair in Modern European History, Art and Culture at the University of California, Los Angeles

Franz Smola – Doctor in History of Art and Doctor in Law Studies. Curator of Collections at the Belvedere Museum of Vienna

Ingrid Stigsdotter – Doctor in Film Studies and Researcher in Cinema Studies at the Department for Media Studies of Stockholm University

Pilar Vélez – Doctor in Art History and Director of the Barcelona Design Museum

Ingo Zechner – Doctor in Philosophy and Director of the Ludwig Boltzmann Institute for History and Society, Vienna

© Fundació Catalunya-La Pedrera

Top and bottom: The main thematic strand of the 2nd cDf Congress was devoted to women artists in Art Nouveau

A dalt i a baix: L'eix principal del 2n Congrés cDf va estar dedicat a les dones artistes del Modernisme

Photo: Oriol Vila © IMPUDCV

Attendees of the 2nd cDf International Congress during a visit to the University of Barcelona's historical building

Alguns assistents al 2n Congrés cDf durant la visita a l'edifici històric de la Universitat de Barcelona

Photo: Nabila Bakhat © IMPUDCV

Gaudí's La Pedrera was the main venue of the 2nd cDf Congress
La Pedrera de Gaudí va ser la seu principal de les jornades del 2n Congrés

© Fundació Catalunya-La Pedrera

Photo: Oriol Vila © IMPUDCV

Mireia Freixa, President of the Scientific Committee, during a special session of the 2nd cDf Congress held in Gaudí's Güell Pavilions
Mireia Freixa, Presidenta del Comitè Científic, durant una sessió especial del 2n Congrés cDf que va tenir lloc als Pavellons Güell de Gaudí

accompanied by the proponent's 100-word CV. Paper submission must be in English, although at the Congress itself, the oral presentation and written version of an approved paper may be delivered in English, French, Spanish or Catalan. Paper proposals may be submitted online at www.artnouveau.eu.

The coupDefouet Congress is an activity of the Art Nouveau European Route Association, and it is organised by the University of Barcelona and the Barcelona City Council. Congress sessions will take place in Barcelona from 27 to 30 June 2018. However, as is traditional in a cDf Congress, registered attendees will have free access to a wide variety of Art Nouveau-related activities during the whole week, including VIP guided visits and free passes to museums and Art Nouveau buildings. Early-bird discount registration is available until 15 January 2018. www.artnouveau.eu

www.artnouveau.eu

QUÈ	ON	QUAN	QUI
EXPOSICIONS			
• Joan Cardona, <i>el glamur de la Belle Époque</i>	Barcelona	Fins al 17 de gener de 2018	Galeria d'Art Gothslund www.joancardona.cat
• Ramon Pichot, <i>D'Elis Quatre Gats a La Maison Rose</i>	Barcelona	Fins al 21 de gener de 2018	Museu Nacional d'Art de Catalunya www.museunacional.cat
• <i>L'infern segons Rodin</i>	Barcelona	Fins al 21 de gener de 2018	Fundación Mapfre www.fundacionmapfre.org
• <i>Secessions europees. Munic, Viena, Praga i Roma</i>	Rovigo	Fins al 21 de gener de 2018	Palazzo Roverella www.palazzoroverella.com
• <i>Ferdinand Hodler. Retrospectiva</i>	Viena	Fins al 22 de gener de 2018	Leopold Museum www.leopoldmuseum.org
• <i>May Morris: art i vida</i>	Londres	Fins al 28 de gener 2018	William Morris Gallery maymorrisartandlife.co.uk
• <i>Polit fins a la perfecció: cloisonné japonès, 1980-1910</i>	Los Angeles, CA	Fins al 4 de febrer de 2018	Los Angeles County Museum of Art (LACMA) www.lacma.org
• <i>Edvard Munch. Entre el rellotge i el llit</i>	Nova York, NY	Fins al 4 de febrer de 2018	The Metropolitan Museum of Art www.metmuseum.org
• <i>El rept de la modernitat. Viena i Zagreb pels vols del 1900</i>	Viena	Fins al 18 de febrer de 2018	Lower Belvedere, Orangerie www.belvedere.at
• <i>Alphonse Mucha</i>	Madrid	Fins al 25 de febrer de 2018	Arthemisia www.muchamadrid.com
• <i>Kiefer Rodin</i>	Filadèlfia, PA	Fins al 12 de març de 2018	Barnes Foundation www.barnesfoundation.org
• <i>El japonisme d'Émile Gallé</i>	Suwa-shi, Japó	Fins al 31 de març de 2018	Kitazawa Museum of Art http://kitazawamuseum.kitz.co.jp
• <i>Reflexions. Van Eyck i els Prerafaelites</i>	Londres	Fins al 2 d'abril de 2018	The National Gallery www.nationalgallery.org.uk
• <i>Puig i Cadafalch: arquitecte de Catalunya</i>	Barcelona	Fins al 14 d'abril de 2018	Museu d'Història de Catalunya www.mhcat.cat
• <i>Rodin - 100 anys</i>	Cleveland, OH	Fins al 15 de maig de 2018	The Cleveland Museum of Art www.clevelandart.org
• <i>William Morris i les Arts & Crafts a Gran Bretanya</i>	Barcelona	Del 22 de febrer al 20 de maig de 2018	Museu Nacional d'Art de Catalunya www.museunacional.cat
• <i>Ànimes salvatges. El simbolisme en l'art dels països bàltics</i>	París	Del 10 d'abril al 15 de juliol de 2018	Musée d'Orsay www.musee-orsay.fr
• <i>Rodin i la dansa</i>	París	Del 6 d'abril al 22 de juliol de 2018	Musée Rodin www.musee-rodin.fr
• <i>Horta & Wolfers. Reobertura de la joieria Wolfers Frères, 1912</i>	Brussel·les	Fins al 30 de desembre 2018	Musées Royaux d'Art et d'Histoire www.kmkg-mrah.be
TROBADES			
• <i>Congrés: El japonisme en la pràctica del disseny</i>	Londres	10 d'abril de 2018	Museum of Domestic Design and Architecture www.japonismeindesign.wordpress.com
• <i>3r Congrés Internacional coupDefouet</i>	Barcelona	Call for papers fins al 15 de gener de 2018. Congrés: del 27 al 30 de juny de 2018	Art Nouveau European Route www.artnouveau.eu

Per a informació actualitzada, entreu a www.artnouveau.eu o seguiu-nos a Facebook: www.facebook.com/artnouveauclub

WHAT	WHERE	WHEN	WHO
EXHIBITIONS			
• <i>Joan Cardona: the Glamour of the Belle Époque</i>	Barcelona	Until 17 January 2018	Galeria d'Art Gothslund www.joancardona.cat
• <i>Ramon Pichot: From Els Quatre Gats to La Maison Rose</i>	Barcelona	Until 21 January 2018	Museu Nacional d'Art de Catalunya www.museunacional.cat
• <i>Hell According To Rodin</i>	Barcelona	Until 21 January 2018	Fundación Mapfre www.fundacionmapfre.org
• <i>European Secessions: Munich, Vienna, Prague and Rome</i>	Rovigo	Until 21 January 2018	Palazzo Roverella www.palazzoroverella.com
• <i>Ferdinand Hodler: Retrospective</i>	Vienna	Until 22 January 2018	Leopold Museum www.leopoldmuseum.org
• <i>May Morris: Art and Life</i>	London	Until 28 January 2018	William Morris Gallery maymorrisartandlife.co.uk
• <i>Polished to Perfection: Japanese Cloisonné 1890-1910</i>	Los Angeles, CA	Until 4 February 2018	Los Angeles County Museum of Art (LACMA) www.lacma.org
• <i>Edvard Munch: Between the Clock and the Bed</i>	New York, NY	Until 4 February 2018	The Metropolitan Museum of Art www.metmuseum.org
• <i>The Challenge of Modernism: Vienna and Zagreb around 1900</i>	Vienna	Until 18 February 2018	Lower Belvedere, Orangerie www.belvedere.at
• <i>Alphonse Mucha</i>	Madrid	Until 25 February 2018	Arthemisia www.muchamadrid.com
• <i>Kiefer Rodin</i>	Philadelphia, PA	Until 12 March 2018	Barnes Foundation www.barnesfoundation.org
• <i>The Japonism of Emile Gallé</i>	Suwa-shi, Japan	Until 31 March 2018	Kitazawa Museum of Art http://kitazawamuseum.kitz.co.jp
• <i>Reflections: Van Eyck & The Pre-Raphaelites</i>	London	Until 2 April 2018	The National Gallery www.nationalgallery.org.uk
• <i>Puig i Cadafalch: Architect of Catalonia</i>	Barcelona	Until 14 April 2018	Museu d'Història de Catalunya www.mhcat.cat
• <i>Rodin - 100 Years</i>	Cleveland, OH	Until 15 May 2018	The Cleveland Museum of Art www.clevelandart.org
• <i>William Morris and Arts & Crafts in Great Britain</i>	Barcelona	From 22 February to 20 May 2018	Museu Nacional d'Art de Catalunya www.museunacional.cat
• <i>Wild Souls: Symbolism in the Art of the Baltic States</i>	Paris	From 10 April to 15 July 2018	Musée d'Orsay www.musee-orsay.fr
• <i>Rodin and Dance</i>	Paris	From 6 April to 22 July 2018	Musée Rodin www.musee-rodin.fr
• <i>Horta & Wolfers: Reopening of the Wolfers Frères Jewellery Store, 1912</i>	Brussels	Until 30 December 2018	Musées Royaux d'Art et d'Histoire www.kmkg-mrah.be
MEETINGS			
• <i>Conference: Japonisme in Design Practice</i>	London	10 April 2018	Museum of Domestic Design and Architecture www.japonismeindesign.wordpress.com
• <i>3rd coupDefouet Art Nouveau International Congress</i>	Barcelona	Call for papers until 15 January 2018. Congress on 27-30 June 2018	Art Nouveau European Route www.artnouveau.eu

For updated information, please check www.artnouveau.eu or join us on Facebook: www.facebook.com/artnouveauclub

Timișoara

www.timisoara-info.ro

100%
reciclat
paper ecologic 100%

 ART NOUVEAU EUROPEAN ROUTE
www.artnouveau.eu

 Ajuntament
de Barcelona

ISSN 2013-1712
9 772013 171008
29